
Tereziánská iniciativa

45

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

prosinec 2008

Na pietním shromáždění 16. října na Hagiboru přečetl Jaroslav Kraus vzpomínky někdejších deportovaných.

(Více na str. 2 a 3)

Po 67 letech . . .

I letos jsme 16. října uctili památku našich příbuzných a blízkých, kteří před 67 lety zahájili blízko nynějšího Parkhotelu svou cestu plnou krutostí, z níž se velká většina domů už nikdy nevrátila.

Tentokrát jsme pietní setkání chtěli uspořádat trochu jinak, a jsem přesvědčen, že se nám to podařilo a že většina účastníků byla se změnou spokojena. Zvláště když přšlo a naše tradiční setkání u pamětní desky na zdi hotelu v Holešovicích by bylo znepříjemněno nejen hlukem frekventované ulice, ale i kapkami protivného deště.

U zdi Parkhotelu položila již tradiční kytici žlutých chryzantém delegace předsednictva Tereziánské iniciativy – Dagmar Lieblová, Anna Hyndráková a Michal Stránský.

Metrem jsme pak spěchali k Židovskému hřbitovu v Praze na Vinohradech. Tam u pamětního kamene lodžských se sešlo již o něco víc lidí. Položili jsme kytici a v nepřestávajícím dešti šli do nedalekého Domova sociální péče na Hagiboru, kde nás od 15 hodin čekal hezký kulturní program. ▶

Pietní shromáždění zahájila Dagmar Lieblová, která uvítala všechny přítomné. A bylo jich skutečně dost. Pak střídavě přečetli vzpomínky někdejších deportovaných Eva Herrmannová a zejména velmi emotivně Jaroslav Kraus, oba členové předsednictva TI.

Soubor Mišpacha zazpíval pět písní, za což sklidili po právu všichni členové souboru upřímný potlesk. Závěr odpoledne patřil modlitbě Jiřího Daníčka a pak už následovalo malé pohoštění v podobě kávy, čaje a meruňkového koláče.

Letošní uctění památky na zahájení transportů jsme přesunuli pod střechu Domova sociální péče na Hagiboru. Naštěstí. Díky tomu jsme nejen dobře slyšeli program, nebolely nás nohy, a hlavně jsme nemokli před pamětní deskou u Parkhotelu.

Bylo to důstojné, velmi zdařilé a pěkné odpoledne.

-mist-

Foto: Michal & Matěj Stránský

Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém

Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ) vzniklo v roce 1980. Jeho vznik byl iniciován jako akt podpory rozhodnutí izraelského parlamentu - Knesetu, který vyhlásil Jeruzalém za hlavní město Izraele. Většina zemí reagovala na tento izraelský krok přestěhováním svých zastupitelských úřadů do Tel Avivu. Zároveň se ale zdvihla vlna podpory tisíců křesťanů z celého světa s tímto izraelským rozhodnutím. Výsledkem pak byl vznik International Christian Embassy Jerusalem – ICEJ. Jako své motto má ICEJ 2. verš z 40. kapitoly knihy proroka Izaijáše „potěšujte, potěšujte můj lid, praví váš Bůh“. Naplnění tohoto hesla spočívá v praktické podpoře obyvatel Izraele jak v sociální oblasti, tak při různých akcích solidarity v Izraeli i ve světě. ICEJ také zastřešuje největší setkání křesťanů z celého světa v Izraeli při příležitosti Svátku stánků. V tomto roce při této příležitosti přicestovalo do Izraele více než sedm tisíc křesťanů, kteří se také zúčastnili pochodu Jeruzalémem společně s dalšími tisícovkami Izraelců v čele s primátorem Jeruzaléma panem Uri Lupolianským.

ICEJ je nevládní a mezidenominační organizace, která je podporována dary svých členů a přátel prostřednictvím svých poboček po celém světě. V současné době má ICEJ pobočky ve více než 80 zemích. Pro nás není bez zajímavosti, že současné ústředí ICEJ v Jeruzalémě sídlí v budově, ve které byl před 2. světovou válkou konzulát Československé republiky.

Česká pobočka ICEJ vznikla v roce 1995. Jejím zakladatelem a předsedou je

RNDr. Mojmir Kallus. Od samého začátku se snažíme prakticky naplňovat výše uvedené motto. V sociální oblasti již po řadu let pomáháme židovským seniorům. Nikoliv ve finanční a materiální oblasti, ale spíše péčí našich členek, které pracují jako dobrovolnice Střediska sociálních služeb Židovské obce v Praze. V době intifády jsme nasbírali podpisy více než 11 tisíc českých občanů pod petici solidarity na podporu Izraele. V minulém roce jsme zastřešovali v ČR petiční iniciativu směrem k Mezinárodnímu Červenému kříži, aby se zasadil o získání zpráv o unesených izraelských vojácích v Pásmu Gazy a v Libanonu. Rovněž v minulém roce jsme získali významnou finanční částku téměř 360 tisíc Kč, která byla vybrána po celé ČR na základě výzvy v našem časopisu Slovo z Jeruzaléma na podporu Centra pro mladé obyvatele města Sderotu. Toto město je cílem velmi častých útoků po domácku vyrobených raket odpalovaných z pásma Gazy. Když jsme byli loni navštívit toto centrum, viděli jsme z jedné vyvýšeniny, jak mizivá vzdálenost – zhruba 2 kilometry – dělí Sderot od míst, odkud jsou tyto rakety odpalovány. Vzhledem ke své konstrukci a krátké vzdálenosti není možno místo dopadu raket Kásam přesněji určit. Proto po vyhlášení poplachu nemají obyvatelé Sderotu více času než 30 vteřin, aby rychle našli někde úkryt. Viděli jsme na jedné ulici místo, kde zemřela sedmnáctiletá školačka, která již nestihla doběhnout do úkrytu, a alespoň svým tělem zachránila svého mladšího bratra.

Ing. Karel Sedláček, ICEJ

Když se vrátíme do ČR, tak našimi největšími veřejnými akcemi jsou shromáždění v různých městech ČR vyjadřující heslo v záhlaví našeho časopisu Slovo z Jeruzaléma: „Křesťanský hlas pro Židy a Izrael.“ Každoročně zastřešujeme, organizujeme nebo se spolupodílíme na veřejných shromážděních v Brně, Valašském Meziříčí, Českých Budějovicích, Karlových Varech a Prostějově. Zcela mimořádné bylo několikatisícové shromáždění při loňském výročí Křišťalové noci na Staroměstském náměstí, jehož jsme byli spoluorganizátory. V Praze také již pátým rokem pořádáme veřejné shromáždění ve Valdštejnské zahradě pod názvem „Všichni jsme lidi“. Máme radost, že se tato shromáždění, konaná pod záštitou předsedy Senátu PČR a pražského primátora, již stala tradicí. Vystoupení uměleckých souborů z Čech a ze zahraničí, účast významných představitelů českého kulturního a společenského světa a především osobní svědectví pamětníků přeživších šoa tvoří tradiční náplň těchto setkání. V letošním roce tomuto shromáždění ještě předcházela společný pochod Prahou jako výrazná demonstrace občanské společnosti proti nehorázným pokusům neonacistů o obnovu ducha antisemitismu.

Jakkoliv jsou veřejné akce významné, svým společenským dopadem nemohou oslovit většinu naší společnosti, ani se nemohou hlouběji zabývat příčinami této po staletí zakořeněné nenávisti. Proto jsme v loňském roce oslovili prostřednictvím našeho časopisu křesťany v Čechách, na

Seminář pro lektory ICEJ

Moravě a ve Slezsku s výzvou, aby se aktivně podíleli na vyučování o antisemitismu a šoa na školách v ČR. Smyslem této poměrně obsáhlé aktivity je oslovit mladou generaci, která v nejcitlivějším a formujícím období svého života tak může slyšet pravdivou zprávu z úst řádně vyškolených lektorů. Lektorů, kteří mají k této problematice osobní vztah. Přihlásilo se kolem 50 zájemců, které jsme nejdříve seznámili v celodenním školení s cílem tohoto projektu, se zásadami veřejného vystupování a specifikou mladých posluchačů. Pak v září 2007 následoval dvou denní seminář, uskutečněný péčí Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze. Seminář byl ukončen seminární prací, která, pokud splňovala kritéria, byla poslední podmínkou pro udělení certifikátu lektora ICEJ. Konečný počet lektorů, kteří ukončili celý tento cyklus, byl 33. Bylo pro nás velmi povzbuzující, když již na samém začátku tohoto projektu jsme dostali od RNDr. Michaely Vidlákové ujištění, že Tereziánská iniciativa nás podporuje a má ve svém středu pamětníky, kteří přežili šoa a jsou ochotni s našimi lektory na přednášky na školy jezdit. Proces předání diplomů byl ukončen v závěru loňského roku a v tomto roce se již realizuje konkrétní vyučování na školách. Někteří lektori do přednášek vstoupili velmi aktivně, někteří mají první zkušenost ještě před sebou. Na přednášky ze začátku roku pak navazovala poměrně velká mezinárodní akce, kdy jsme organizačně zastřešovali cestu 160 studentů z českých, slovenských a polských škol do Osvětimi na Pochod živých v květnu 2008. Podle reakcí zúčastněných studentů byly jak návštěva vyhlazovacího tábora Osvětim, tak doprovodné přednášky a beseda s přímým účastníkem pro ně velmi přínosné. V současné době přednášky na školách pokračují po celé ČR. Nejvíce v severovýchodních a severních Čechách. Převážná většina přednášek je uskutečňována spolu s pamětníky šoa a všechny reakce žáků 8.-9. tříd základních škol a studentů gymnázií jsou velmi pozitivní. Mimořádně oceňují, že se mohou osobně setkat s pamětníky, kteří prožili hrůzy druhé světové války. Jsou to pro ně setkání, na která není možno zapomenout. Víme, jak je v mnohých případech pro pamětníky náročné tyto přednášky na školách uskutečňovat a jsme velmi vděční, že můžeme s nimi na školy jezdit. Jejich úloha je nezastupitelná.

V příštím roce chceme navázat na dosavadní průběh přednášek na školách a pokud možno je dále obohatit, tak aby co nejvíce oslovovaly dnešní mladou genera-

„Všichni jsme lidi“

ci. V tomto smyslu jsme i podali žádost o grant na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Byli bychom rádi, kdybychom mohli celkovou činností české pobočky ICEJ

prakticky naplňovat cíl vzájemné spolupráce a podpory.

Ing. Karel Sedláček,
místopředseda a výkonný ředitel ICEJ

Výzva

Výchovná komise TI se obrací na přeživší Terezín, Osvětim, Mauthausen a další tábory, kteří by byli ochotni navštěvovat školy a hovořit o prožitém utrpení. Před několika roky se nám na podobnou výzvu přihlásilo několik osob, šlo však především o „Pražáky“. TI navázalo spolupráci s ICEJ (Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém), jehož příslušníci prošli kursem Vzdělávacího centra židovského muzea a složili zkoušky, které je kvalifikují jako možné lektory přednášející o šoa na školách. ICEJ si klade vysoký cíl – dosáhnout až na desítky tisíc žáků a studentů. Jejich přístup na školy je mnohem jednodušší, než by bylo pro TI. Uvítali by při jejich vystoupení na školách i nás, přeživší. Abychom alespoň částečně mohli naplnit jejich představu, které jsou i nám velmi blízké, potřebovali bychom především osoby z regionů Karlovy Vary, Děčín, Liberec, České Budějovice, Zlín. V těchto regionech se nám na naši původní výzvu nikdo nepřihlásil, i když tam zajisté jsou schopní přednášející.

Přihlaste se a pomozte zachovat mezi naší mládeží povědomí o šoa.

V přihlášce uveďte:

Jméno, rok narození, bydliště, telefon a jméno tábora, kde jste byli vězněni. Sdělené údaje budeme považovat za důvěrné a budou sloužit pouze pro besedy o šoa na školách.

Michaela Vidláková a Pavel Werner, výchovná komise TI

Křest na Židovské obci v Praze

Pro ty čtenáře, které by název článku znejistil či dokonce popudil, spěchám s vysvětlením: *Křtěňátkem* byla kniha editorky Lisy Peschel DIVADELNÍ TEXTY z terezínského ghetta 1941 – 1945 – THEATERTEXTE aus dem Ghetto Theresienstadt 1941 – 1945.

Představení knihy pro veřejnost se konalo nadvakrát ve Společenském sále Židovské obce v Praze 20. listopadu 2008 v 15 a 19 hodin.

První prezentaci uvedl a moderoval Ing. František Bányai, předseda ŽOP, a s krátkými projevy vystoupily i Lisa Peschel a Dr. Anna Hyndráková, jejíž proslov zveřejňujeme na této straně.

Herci Divadla Komédie (Vanda Hybernová, Dan Dittrich, Hynek Chmelař a Stanislav Majer) předvedli ukázkou z těchto terezínských kabaretů: Pohádku z Rozhlasového pořadu (JUDr. Felix Porges a kolektiv), ze II. Českého kabaretu Smějte se s námi (JUDr. Felix Porges, Vítězslav „Pidla“ Horpatzky, Pavel Weisskopf, Pavel Stránský) a z českého překladu německého kabaretu Ehrenbeleidigung (Autor unbekannt) – Urážka na cti (Autor neznámý).

Večerní uvedení knihy do života zajistil a moderoval Dr. Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze, a s krátkými projevy vystoupili opět Dr. Pavlát, Lisa Peschel a Pavel Stránský.

Tiž herci z Divadla Komédie pak přečetli a zahráli stejné části kabaretů jako odpoledne a navíc ukázkou z dramatu Dým domova (Zdeněk Eliáš a Jiří Stein) a z českého překladu veršované hry Der Tod des Orpheus (Georg Kafka) – Orfeova smrt, a to s účastí Tání Fischerové.

Odpoledne i večer vystoupil rovněž s krátkým proslovem Dalibor Dobiáš za nakladatelství Akropolis, autor českého překladu německých textů.

Myslím, že nejen mne ale i všechny přítomné překvapila kniha svým rozsahem (545 číslovaných stran plus nečíslované přílohy), uměleckým ztvárněním a vědeckým a badatelským uspořádáním. Obsahuje i zasvěcenou předmluvu Ivana Klímy Terezínského divadlo.

Lisa Peschel ve svých příspěvcích (nutno podtrhnout, že pronesených výborou češtinou) jen nastínila obrovský rozsah své pátrací činnosti po zachovaných textech terezínských divadel a kabaretů. Patří jí vřelý dík a uznání za přínos k nikdy nedokončenému zmapování a zhodnocení jedinečného fenoménu, jímž bylo terezínské ghetto.

Poznámka: O editrice Lise Peschel a nastudování II. Českého kabaretu studenty z Pacova víc v TI č. 36, září 2006.

Pavel Stránský

(Knihu si lze objednat na adrese: www.kosmas.cz, +420 226 519 800, objednavky@kosmas.cz)

Lisa Peschel

Milá Lízinko, vážení přítomní!

Dnešním dnem vrcholí několikaleté poctivé úsilí naší milé L. P. Za úsilí a snahu vynést na světlo texty, které dosud ležely zapomenuté nebo polozapomenuté bez patřičné souvislosti, jí patří poděkování a také obdiv. Ale nejen za to, vždyť ona se jen tak mimochodem naučila výborně česky. My máme rádi svůj jazyk, považujeme ho za krásný, ale víme, jak je pro cizince obtížný.

O kultuře v Terezíně se mnoho napsalo a dokonce po válce oživilo a znovu uvedlo. Myslím ale, že přes nejlepší snahy se ne vždycky chápalo, co to v Terezíně znamenalo. Je to velmi těžké. Pamětníci na jedné straně popisují ponížení, hlad a bídu, jimž jsme tam byli vystaveni, na druhé straně se rozjasní, když líčí pocity svobody a nadějí, které při kulturních podnicích prožívali. Zdánlivě to nejde dohromady, často se lidé domnívají, že tak zlé to nemohlo být, když se tolik krásného mohlo odehrát. Pokud se týká svobody tvorby, nikde jí v té době v okupované Evropě asi nebylo více. Svobody a ironie a parodie a vtípu. Jen nezapomenutelný *Poslední cyklista!* Anebo *Das selbe in grün!* A všechny ty písně a verše, které jsme přijali do své paměti, které nám umožnily radovat se a smát se i v tom marastu, ve kterém jsme museli žít.

Nikdy nemůžeme být dost vděční umělcům, kteří i několik chvil před deportací do jiného pekla, než byl Terezín, hráli, zpívali, recitovali a tančili. I v takové situaci rozdávali to nejlepší, to jediné, co ještě měli. Bohužel po většině z nich také nic jiného nezbylo než stopy v duších nás, kteří jsme to přežili.

O to větší uznání patří badatelům, jako je paní Peschel, za to, že budují svou práci památníky tištěného slova, které jsou trvalejší než naše paměť. A budou tu, i když my, pamětníci, už tu nebudeme.

Anna Hyndráková

Ani plakat se nedá – Dánští židé v Terezíně

Pod tímto názvem vydal dánský fotograf Mads Greve v nakladatelství Vyšší novinářské a mediální školy v roce 2008 knihu portrétů dosud žijících Dánů, kteří byli v říjnu a listopadu 1943 deportováni do Terezína. Z různých důvodů nechtěli jejich rodiče na podzim toho roku uprchnout do Švédska v rámci slavné akce na záchranu dánských židů – hlavně proto, že si nedovedli představit, co je čeká, a byli přesvědčeni, že se jim jako dánským občanům nemůže nic stát. Ve čtyřech transportech bylo nakonec do Terezína dopraveno celkem 472 mužů, žen a dětí (nejstaršímu bylo 89 let, nejmladšímu 6 měsíců). S výjimkou jedné Češky, která byla v Terezíně tři a půl roku a do Dánska se vdala teprve po válce, strávili dánští vězni v Terezíně osmnáct měsíců; v dubnu 1945, ještě před osvobozením, byli bílými autobusy Červeného kříže dopraveni přes stále ještě okupované Dánsko do Švédska a v létě téhož roku se vrátili domů.

Greveho krásně vypravená kniha obsahuje dvaadvacet výrazných portrétů bývalých terezínských vězňů, několik vzpomínek každého z nich, řadu fotografií z dnešního Terezína a informativní doslov badatelky, která píše doktorskou práci na téma deportací dánských židů. Jedenáct portrétů dětí nebo vnoučat bývalých vězňů

je pak, jak říká autor, dalším důkazem toho, že šílený plán nacistů se nakonec neuskutečnil.*

„Tato kniha,“ píše v závěru Mads Greve, „není historická dokumentace v obvyklém smyslu slova. Dokumentuje

to, že tito lidé žili. A na to nesmíme zapomenout.“

František Fröhlich

* To se ovšem týká pouze 472 dánských židů deportovaných do Terezína, z nichž žádný nebyl zařazen do dalších transportů.

28. září v Aši – sedmdesát let po Mnichovu

Toho dne se v Aši sešlo v evangelickém kostele v Mokřínách u Aše slavnostní shromáždění, aby uctilo památku terezínských dětí. Kostel byl plný lidí z obou stran hranice v ašském výběžku, kteří s napětím očekávali provedení dětské opery Brundibár, jež připravily děti z blízké německé školy v bavorském městečku Vohenstrauß pod vedením jejich učitelky paní Claudie Sörgelové.

Nejprve k shromážděným promluvil pan farář Pavel Kučera z Aše a členky naší Terezínské iniciativy Lisa Míková a Eva Štichová. Jejich slova vyjadřovala lítost nad zmarněnými životy a událostmi, které tak děsivě poznamenaly Evropu, kdy se nacistická zvůle neštítala zbavovat života ani tak nevinné oběti, jakými byly děti.

Představení bylo výborné, žáci i orchestr hráli ze všech svých sil. Ani nevadilo, že text byl německý. Příběh

o tom, jak dobro zvítězilo nad zlem, byl srozumitelný všem, tím spíše, že čeští diváci obdrželi už předem vzorně připravený český program, který jim přiblížil jak obsah opery a její historii, tak slova a melodie nezapomenutelného závěrečného pochodu. Však ten už zpívali všichni společně. Nadšení a dojetí přemohlo všechny přítomné, a ač v povědomí shromážděných dospělých bylo zajisté ono nešťastné datum konce září 1938, nepadlo o tom ani slovo, a kostelem se nesla naděje, že tyto děti už po sobě kameny házet nebudou.

Nakonec se všichni sešli nad báječnými koláči, které upekly členky zdejšího evangelického sboru, a srdečné, přátelské loučení naplnilo všechny přítomné vírou v lepší budoucnost.

E. Št.

Glosa

V každé generaci jsou staromilci, hlásající, že „za našeho mládí...“ Jenže největší rozdíl je právě ten věkový.

Netroufám si zjišťovat, co bylo lepší a co horší. Ale k posunu určitě došlo. Potvrdil mi to nápis na jedné vinohradské hospodě.

Za mého mládí bylo obecně známé heslo, že „kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem.“

Na uvedeném stravovacím zařízení stojí: „kolik piv dáš, tolikrát jsi člověkem.“

Jak snazší je podle tohoto hesla nabytí množiny člověčího bytí! Oč demokratičtější a přístupnější širokému spektru naší společnosti!

Napadá mě, zda tuto instituci pojmenováním *hospoda* nedegradují; zda nepovyšila na *pub*.

Pavel Stránský

Výstava Františka Zelenky v Kutné Hoře

V prostorách Českého muzea stříbra v Kutné Hoře byla 18. září zahájena výstava „František Zelenka (1904–1944), kutnohorský rodák, scénograf, architekt, grafik“. František Zelenka je významnou postavou českého meziválečného umění, přičemž jeho dílo zasahuje od architektury, divadelního výtvarnictví až po návrhy plakátů a teoretické stati k tematice bytových interiérů. Jeho dílo a osobnost jsou ovšem dodnes nedostatečně připomenuty.

Právě proto je třeba ocenit úsilí realizátorů z Národního muzea v Praze a Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, jmenovitě PhDr. Vlasty Koubské a Bc. Josefa Kremly, kteří připravili tuto výstavu v jeho rodném městě v roce 104. výročí jeho narození. Jedná se teprve o čtvrtou podobnou akci od roku 1945. Výstava byla součástí projektu Dny židovské kultury na Kutnohorsku, realizovaného Klubem rodáků a přátel Kutné Hory, a exponáty pocházely ze sbírky divadelního oddělení Národního muzea.

Koncepce výstavy byla pojata tak, aby představila návštěvníkům průřez zejména Zelenkovou divadelní tvorbou. Vzhledem k tomuto záměru je třeba ocenit jak výběr exponátů (návrhy kostýmů, modely scénografií), tak celkově nápadité pojetí výstavy. Malý výstavní sál byl rozdělen tak, že členil výstavu do dvou, svou atmosférou zcela odlišných, prostor. První část představovala hravé a nápadité předválečné kostýmy, scény a plakáty, z nichž návštěvníkům nejnámější jsou návrhy pro Osvobozené divadlo Voskovce a Wericha.

Nicméně ve druhé části prostor ztemnil a po průchodu stylizovanou branou z ostnatého drátu jsme se dostali k Zelenkovým realizacím v terezínském ghettu. Tvůrci tak jako by vzdali hold Zelenkovu mistrovství, kdy s minimem prostředků dovedl vyjádřit nejjemnější významové nuance a využít divákovu imaginaci k významovým proměnám jeviště.

K výstavě byl připraven velmi kvalitně zpracovaný česko-anglický katalog s řadou barevných reprodukcí Zelenkových návrhů. Je možné zde nalézt také charakteristiky jeho hlavních architektonických prací, ale také jeden z nekomplexnějších soupisů jeho divadelních realizací. Díky tomu představuje katalog i velmi zajímavý studijní materiál.

Výstavu bylo možné navštívit v Českém muzeu stříbra až do 2. listopadu.

Marek Lauer mann

Německý kabaret v terezínském ghettu

*„Uchopme podanou ruku
a nechme zaznít němým svědectvím,
přes ducha doby, jenž chce,
abychom mysleli, že vše víme.
Vpravdě nevíme prakticky nic.“*

Pod tímto mottem se konal 23. září 2008 v Památníku Tereziín večer písní a básní z ghetta, jehož pořadatelé byly Nadační fond Hanse Krásky, město Tereziín a Památník Tereziín, Tereziínská iniciativa, Room 28 e.V. a G.M. Oberstufenzentrum, Oranienburg. Záštitu převzali Karel Schwarzenberg, ministr zahraničí ČR, a Helmut Elfenkämpfer, velvyslanec SRN v Praze.

Uvítací projev přednesli Doc. Vojtěch Blodig z Památníku Tereziín a Winfried Radeke z Německa, který celý program připravil a režíroval. Pak už následovaly vlastní umělecké pořady z německých kabaretů.

Herci Maria Thomaschke a Andreas Jocksch připravili ukázky z tvorby kaba-

retních umělců, kteří tvořili v ghettu v němčině. Připomněli jména nejnámějších z nich (Hans Hofer, Kurt Geron, Leo Strauss), ale i dalších, víceméně zapomenutých, zejména pozoruhodné texty Ilse Weberové i zcela neznámých autorů.

A pak už následovaly jímavé písně a texty objevené až po válce: o stesku po domově, po drahých místech, která jsme museli opustit, o hladu, špíně a obavách o blízké duše, o hrozbě transportů do neznáma. Zazněly ovšem i písně a texty zertovnější, kritické a ironické glosy ke každodennímu životu v ghettu. Ze všeho nejvíce nás však zasáhl *Dopis mému dítěti* od Ilse Weberové i její ostatní díla. A tak se spektrum „hudba v Tereziíně“ rozšířilo, a vedle dnes už proslulých skladatelů Viktora Ullmanna, Pavla Haase, Hanse Krásky a Gideona Kleina se seznamujeme i s autory lehčích žánrů.

Potěšila nás široká účast na představení, mezi hosty byly i skupiny mladých lidí

a členové Tereziínské iniciativy. Před zahájením jsme se podívali ke Stromu tereziínských dětí na hřbitově. Původní strom, zasazený ještě v časech ghetta v roce 1943, který už byl ve špatném stavu, byl upraven a tak zachován jako dřevěný pomník, vedle něhož už vyrůstá nový malý stromek – odnož původního. Místo je pietně udržováno.

Podnětný pořad na výborné profesionální úrovni, po všech stránkách připravený s velkou péčí, ukázal, že i po tolika letech je stále ještě dost dosud neodhalených souvislostí a jevů, také uměleckých, které stojí za to, aby byly zaznamenány a uváděny.

Poděkování patří nejen všem umělcům, ale rovněž všem, kteří se na realizaci večera podíleli, zejména paní Gaby Flatow a paní Hannelore Brenner-Wonschick i všem ostatním.

E. Št.

Před synagou v Luži

Tomáš Soukup, starosta města

Památce těch, kteří se již nevrátili

Rády bychom napsaly o malé pietní vzpomínce, která se uskutečnila 26. října 2008 v lužské synagoze.

Luže je městečko na východě Čech, kde jsme žily až do okupace. Byla tam poměrně početná židovská náboženská obec, v níž byl náš otec starostou. Dodnes je díky pražské židovské obci a městu Luže synagoga i starý židovský hřbitov v poměrně dobrém stavu.

A tak se stalo, že jsme jako poslední žijící členky této bývalé komunity, s finanční pomocí Matany a města Luže, odhalily desku se jmény členů této židovské obce, kteří se nevrátili z koncentračních táborů. Slavnostního odhalení desky se zúčastnili m.j. starosta města Tomáš Soukup, předseda ŽO Praha František Bányai a ředitel Památníku Tereziín Jan Munk.

Tímto chceme poděkovat nejen jmenovaným institucím, ale i jednotlivcům, konkrétně manželům Roubínkovým, a všem ostatním, kteří se zasloužili o zdárné konání této výjimečné akce.

Anna Mrázková, Eva Lišková, roz. Polákovy z Luže

Projev Tomáše Soukupa, starosty města Luže:

Srdečně vás vítám u příležitosti, která se měla uskutečnit již před mnoha a mnoha lety, jenže různé okolnosti, různí lidé a, jak se vzhledně říká, tehdejší doba, tomuto setkání nepřáli. Setkáváme se tu tedy až nyní po více než 65 letech, abychom vzpomněli několik jmen. Jsou to jména 33 lužských občanů, sousedů, spolupracovníků, obchodníků i majitelů podniků, které v předválečném městečku přinášely mnoha lidem obživu, členů nejrůznějších místních spolků a dobrovolnických organizací. Jména nejen jednotlivců, ale často i celých rodin.

Bohužel, nacistický režim, jeho tvůrci i jejich přísluhovači rozhodli, že někdo je víc než druhý, že někdo má právo na život a někdo nemá právo na nic. A tak se ze dne na den z mnoha milionů občanů, sousedů, spolupracovníků, členů spolků po celé Evropě stala pouhá čísla v seznamech těch, co se pasovali do role všemocných, rozhodujících o právu na život. Zvěrstva holocaustu nepřežily miliony. Nepřežilo je ani 33 lužských občanů, kvůli kterým jsme se dnes sešli. Ničím se neprovinili, nikomu neublížili. Jejich jména byla jen zařazena v seznamech v kolonce židů. Pouze toto málo stačilo k tomu, aby člověk zcela zmizel. Nebylo tělo, které by bylo možno pohřbít, nebyli příbuzní, kteří by se pohřbu účastnili. Často zůstalo jen jméno. Jméno zapsané v kronikách místních spolků, v kronice města, ale často jen ve vzpomínkách sousedů, spolupracovníků či zaměstnanců, kteří měli to štěstí, že přežili. Připomínáme si tedy dnes jména 33 lužských občanů, kteří nemohli svůj život v Luži dožít, kteří ani po smrti nemohli spočinout v hrobech svých rodin.

Jména, Aschermann Jaroslav, Aschermannová Hana, Aschermannová Zdeňka, Aschermann Karel, Aschermann Petr, Aschermannová Zdeňka, Aschermannová Jana, Červinka Max, Červinková Olga, Červinka Rudolf, Dub Jiří, Dubová Eva, Dubová Greta, Freund Josef, Freundová Berta, Freundová Růžena, Löwidt Emil, Löwidt Jiří, Löwidtová Ida, Milrad Maxmilian, Polák Emil, Reiter Jiří, Reiter Karel, Reiter Ota, Reiterová Anna, Reiterová Eleonora, Reiterová Věra, Schwarz Viktor, Schwarzová Alžběta, Schwarzová Emilie, Vielgut Robert, Vielgutová Gaby, Vielgutová Marta necháváme nyní vytesat do kamene, který bude jakýmsi jejich společným náhrobním kamenem ve městě, ve kterém naposledy žili svůj obyčejný život a do kterého se již nikdy nemohli vrátit.

Oslava v německé škole

Michaela Vidláková a Artur Radvanský

Pozvali nás, jako už tolikrát, na besedy o šoa do škol v Německu, tedy konkrétně v Braniborsku, právě v týdnu vzpomínek na 70. výročí „Křišťálové noci“. A právě do Sachsenhausenu, kam po této události odvedli do koncentračního tábora mnoho z tehdy pozatýkaných 30 000 židovských mužů.

Některé z okolních škol, do nichž už po mnoho let jezdíme, obdržely v nedávné době – právě také díky spolupráci s námi – poměrně prestižní titul „Schule ohne Rassismus, Schule mit Courage“, tedy „Škola bez rasismu, škola s (míněno občanskou) statečností“. Velmi výrazně se v těchto aktivitách angažuje ředitel tří škol v blízkém okolí, pan Dieter Starke. A právě on připravil pro nás velké překvapení.

Když jsme ráno přišli do jedné třídy, kde jsme očekávali obvyklé setkání se žáky, vstoupili jsme místo toho do plné a slavnostně vyzdobené posluchárny, kde nás přivítal pan ředitel srdečným a přátelským poděkováním za naši dlouholetou spolupráci. Potom vystoupil Dr. Wolfram Mayer zu Utrup, zástupce braniborského Ministerstva školství a současně i náš osobní dobrý přítel s *laudatiem*, proslovem, který nás oba až dojal. Jednotlivé projevy byly proloženy písněmi, které nás rovněž velice blízce oslovily, v podání malé skupinky Winfrieda Radekeho (u klavíru) a se dvěma mladými zpěváky, Andreasem Jockschem a Marií Thomaschke, kteří přijeli z Berlína speciálně na tuto oslavu. Zaznělo několik terezínských písní na slova Ilse Weberové a další písně z terezínského kabaretu.

Závěrem nám pan ředitel Starke předal Cenu Školy Georga Mendheima za rok 2008 – diplom a keramickou sovu – jakožto symbol moudrosti – a každému z nás ještě překrásnou kyticí. Jako poděkování jsem pak přednesla báseň, rovněž od Ilse Weberové, tu, kterou mám nejraději: „Denn alles wird gut...“ A k mému překvapení mi ji ještě, jako neplánovaný přídavek, hudební skupina zazpívala.

Laudatio Dr. Wolframa Mayera zu Utrup připojujeme, ne snad abychom se chlubili, ale spíš jako ukázkou, jak nás vnímají:

Milá Michaelo, milý Arture,

Mám opravdu velkou radost, že tady mohu vám a vaší činnosti vzdát čest, protože pro mne jste skutečně dva mimořádní lidé, jaké jsem kdy směl poznat.

Věci, které jste museli v životě prožít, jsou pro nás dnes nepředstavitelně vzdáleny. Co jste vy prožívali až do svého osvobození na jaře 1945, to se nám teď snad může jen zdát v těžké noční můře. Mám-li být upřímný, takové prožitky si umím jen stěží a jen velice povrchně představit. Pak následuje už jen chvění a bezmocná otázka – jak a proč se mohlo stát, že celou tu bídu a hrůzu vám lidé způsobili zcela vědomě a záměrně.

Když čteme první řádky v Arturově životním příběhu: „Pocházím z velké zbožné židovské rodiny. Jen k užšímu příbuzenstvu přináleželo 28 osob. Šoa jsme přežili jen dva, strýček Arnold v Palestině a já.“

Když tedy toto čteme, je tím sice nepředstavitelně pojmenováno, ale sotva pochopeno. I když dnes už hodně víme o útisku, krutostech, násilí a hromadném vraždění, zůstává to pro nás relativně abstraktní. Abstraktní pro nás, kteří jsme tyto věci, bohuďák, nemuseli sami prožít. Ne tak pro vás.

Artur byl zatčen ve věku necelých 18 let a přežil šestiletý pobyt v koncentračních táborech Buchenwald, Ravensbrück, Sachsenhausen, Auschwitz, Mauthausen a Ebensee. Slova ale dost přesně nezobrazují hrůznou skutečnost. Použití pojem „pobyt“ pro uvěznění v nacistickém koncentračním táboře je už samo o sobě nepřiměřené a vlastně vyvolává dojem neškodnosti těchto míst. A čteme-li nebo posloucháme-li Arturovo líčení, pak jeho stručné, věcné věty jen stěží dají vyvat celou hloubku utrpení. Cituji jeho líčení, kde popisuje následky trestu šestidenním odnětím stravy pro vězně v Buchenwaldu:

„a najednou jsem měl pocit, že se něco děje s mým tátou. Proběhlo mnou leknutí, zachvěl jsem se. Krátce nato přišel za mnou vězeň z naší skupiny: „Ty, Arture, tatínek tě volá.“ Šel jsem za tatínkem. Ležel už v agonii, ale když jsem k němu přišel, ještě jednou se probral. Dodnes vidím před sebou jeho oči, ty jeho doširoka otevřené oči. Mluvil už jenom ztěžka, protože byl zcela zesláblý. Jen mne požádal, abych pomáhal mamince a staral se o své hluchoněmé bratry. Pak přestal dýchat. Zatlačil jsem mu oči. To byla má poslední chvíle s tatínkem. Zemřel 20. listopadu 1939.“

Až když čteme mezi řádky, pochopíme, že 18. narozeniny jsou pro Artura provždy spjaty s otcovou smrtí. A proč to všechno? V roce 1939 po obsazení Československa pomáhal přes hranice uprchlíkům, kteří se snažili zachránit útekem do Polska. Prozradilo se to však, a tak ho přišlo gestapo zatknout. A protože byl nezletilý, zatkl s ním i jeho otce, který o této synově činnosti nic netušil. Jaké otázky si asi kladl, když ho zatkl? Jaké výčitky si asi dělal Artur, že za jeho činnost musí pykat i tatínek?

A Michaela? Popisuje, jak přišla jako šestileté dítě do Terezína, jak tam žila dva a půl roku, jak přežila. V jejím případě je ještě těžší pochopit, proč musela do Terezína. Byla přece prostě malé děvčátko, které mělo právě jít do první třídy, když místo toho musela s rodiči do koncentračního tábora. Všichni tři přežili. Bylo to velké štěstí. Nebo zázrak.

Mám-li být upřímný, musím dnes říci: čím více jsem slyšel nebo četl prožitky lidí, kteří přežili koncentrační tábor, tím méně jsem schopen pochopit organizovanou krutost, kterou museli protrpět. Nacistické Německo údajně zavedlo politiku násilí a ničení proto, aby mohlo být stvořeno nové lepší Německo. Jak dnes víme, stejně se to nezdařilo, avšak Němci díky tomu nesou zodpovědnost za jedny z nejhorších zločinů v celých dějinách lidstva. Kde hlásali, že něco stvoří, jenom ničili, a zanechali za sebou jen zpustošenou zemi a nesčetné mrtvé.

Ale právě proto, že tyto dějiny jsou tak nepochopitelně zločinné, právě proto je tak důležité, abychom pozorně naslouchali takovým životním příběhům, jako jsou ty vaše, Michaelo a Arture. Můžeme se z nich něčemu naučit, něčemu kromě povědomosti o popsanych krutostech oné doby.

Především to nejdůležitější: JE TO PRAVDA. To, co popisuje je pravda, stalo se to. Stalo se i to, co čteme ve výpovědích mnoha jiných, kteří podobně jako vy byli nacisty pronásledováni a v táborech týráni. Je pravda i to, co čteme v dějepisných knihách o spáchaných zločinech. Je to pravda, i když ještě dnes to mnozí za pravdu uznat nechťejí.

A to druhé poučení: Lidská velikost nespočívá v následování velikášských vůdců, ale v tom, zůstat lidmi i v nelidských situacích, dokonce i tam, kde ze všech ostatních kolem nás jsou spoluběžci, spolukřičící, spolupachatelé. Poučení, které si z toho musíme vzít, není lehké, ale je důležité: abychom se dokázali vzmuždit a mít odvahu postavit se proti tomu, s čím nesouhlasíme, říci NE na věci, které nechceme přijmout, a nemlčet, když vidíme, že se v naší době nebo v naší společnosti děje bezpráví.

Michaelo, ty jsi přesně pojmenovala souvislost mezi tím, o čem hovoříte, a poučením k dnešku:

„O tom, co jsme prožili, vyprávíme mládeži ne proto, abychom něco vyčítali, nebo aby nás litovali, ale jako příklad toho, co se stane, když se se zlem nezačne bojovat, dokud je čas.“

Samozřejmě bychom se mohli poučit ještě o mnohém jiném, ale já se chci soustředit především na dva momenty, které jsou snad nejvýznamnější. Není totiž vůbec samozřejmé, když lidé, kteří prožili to, co vy, jsou později vůbec ochotni hovořit s potomky pachatelů, od nichž utrpěli tolik zlého. Je to dlouhá cesta od prožitku ponížení a utrpení k ochotě mluvit s Němci, a to nejen s těmi mladými, ale i s těmi, kteří za nacistů byli již dospělí a tak či onak se tím stávali spolupachatelé.

Vaše první reakce byly pochopitelné a normální: Artur si změnil i jméno. Nechtěl se už jmenovat německy znějícím příjmením Tüberger, a přijal jméno, které mu připomínalo jeho rodnou vesnici Radvanice, tedy Radvanský.

Michaela se jako malá holčička v Terezíně naučila opravdu dobře německy. Ale po válce odmítala všecko německé. Zavzpomínala na to takto: „Když jsem se dozvěděla, jak téměř všichni

mí kamarádi a příbuzní byli tak krutě povražděni v plynových komorách, pak jsem nechtěla už nikdy vyslovit jediné německé slovo. A v každém Němci jsem viděla smrtelného a nenáviděného nepřítele.“

Milá Michaelo, milý Arture, dnes už vaše tehdejší odmítání není vůbec cítit. Vaše přátelství s mnoha dnešními Němci je také jedním ze zázraků, které provázejí váš život. Jenže tento zázrak nespadol z nebe, ale pozvolna vyrůstal a byl vykoupen náročnou prací. Ale to je jiný příběh, který začal před asi tak 40 lety se skupinkou mladých Němců, kteří se angažovali v organizaci Sühnezeichen. A který nás i nyní svedl dohromady. Michaelo, tys to jednou vyslovila takto:

„...smíření dvou národů, to neleží jen v rukou politiků. To se musí smířit lidi mezi sebou.“

My, jako národ původců zla, můžeme v toto smíření jen doufat, a pokud nastane, je to pro nás dar. A za tento dar bych chtěl vám oběma, milá Michaelo a milý Arture, opravdu celým srdcem poděkovat.

Dva rozhovory

Říjnové číslo časopisu *Tyden* nám znovu připomnělo výjimečný projekt Lukáše Příbyla *Zapomenuté transporty* – cyklus čtyř filmů, které mapují osudy protektorátních židů zavlčených do vyhlazovacích táborů na východě, méně známých než Osvětim, ale ne méně hrůzných.

Autor dokumentu nám v rozhovoru přibližuje okolnosti, za jakých tyto transporty probíhaly, aspoň částečně líčí život a podmínky sotva slučitelné s životem, nechá mluvit svědky, kterých lze objevit už jen naprosté minimum. Dává nahlédnout do psychologie přeživších, chce nalézt odpověď na otázku: „Jaká síla pomohla člověku přežít tuto vraždící mašinerii?“

Najít ještě teď stopy po všech těchto událostech musela být nepředstavitelně složitá práce. Co k ní autora vedlo? Tvůrce dokumentu cítil velkou odpovědnost za zachování svědectví o této strašné minulosti, aby se na ni nezapomnělo, když už posledních přeživších je tak málo a svědectví čím dál méně dostupná. Způsob, kterým svou snahu uskutečnil, zaslouží velkou úctu.

Časopis *Ekonom* přinesl v říjnu 2008 rozhovor se zajímavou osobností, sirem Frankem Lampl, jehož mnozí z nás znají jako Františka Lampla z Terezína či Osvětimi. Rodák z Mikulova (1926) žije už od roku 1968 v Anglii a USA. Stal se generálním ředitelem firmy Bovis International, světové společnosti, která realizovala takové stavby, jako jsou Patronas Towers v Malajsii, Elisabeth Conference Centre v Londýně, zábavní park Euro-Disney u Paříže, stavby pro olympijské hry

v Atlantě, ale i Technologický park v Brně. V roce 1991 pomohl založit pobočku firmy Bovis v České republice a stal se také předsedou Prague Heritage Fund, jehož peníze přispěly k obnovení zahrad pod Pražským hradem, k renovaci Kláštera sv. Anny či pořízení kopie jedné ze soch na Karlově mostě. Autor rozhovoru Ota Řeboun se vyptal pana Lampla, představitele firmy, která se zabývá výstavbou mrakodrapů, jaký názor má na budování vysokých staveb v Praze a uslyšel odpověď: „Praha si udržela památky. Mám strach, aby mrakodrapy tuhle po staletí vytvářenou harmonii neurážely.“

Rozhovor s nadsipisem *Život jako román* nám přibližuje osud člověka s tíživou

minulostí, spojenou se zážitky z Terezína, Osvětimi, Dachau, ale i z Jáchymova, ale přesto úspěšného, nadaného a skromného. V r. 1990 byl za zásluhy o britské stavebnictví královnou Alžbětou II. pasován na rytíře. V erb, který si tenkrát musel zvolit, je připomenut také motiv z brněnského městského znaku. K rodné zemi a městu si stále udržuje pozitivní vztah.

Nyní je dvaosmdesátiletý sir Frank Lampl čestným doživotním prezidentem společnosti Bovis International, rektorem univerzity v Kingstonu a nositelem celé řady čestných titulů. Život jako román, plný zvratů, ale i štěstí.

E. Št.

HISTORKA O HŘEBENU

Jakmile jsem se po delší nemoci postavila opět na nohy, šla jsem se podívat do míst, kde jsem, s výjimkou koncentračního tábora, strávila téměř celý svůj život.

Prohlédla jsem si novou prodejnu Billa na Letenském náměstí. Tato prodejna nahradila Delvitu, která nahradila samoobsluhu, jež byla postavena na místě, kde byl trh s ovocem a zeleninou atd.

Ve 40. letech minulého století tu prodávali mj. i galanterii, kartáče na vlasy, hřebeny apod. Koupila jsem si zde tehdy silný hřeben s rukojetí, abych ho na hustých dlouhých vlasech nezlomila. Prodávačka mě ujistila, že mi tenhle hřeben vydrží až do smrti.

Nedlouho potom jsem byla s rodinou deportována do Terezína a odtud do Osvětimi, kde jsem musela hřeben spolu s ostatními věcmi položit na hromadu svlečeného šatstva. Starosti o to, čím se budu česat, mě brzy opustily. Na vyholenou hlavu jsem dlouho žádný hřeben nepotřebovala.

Pointa? Chybělo málo a hřeben mne málem přežil.

Když jsem dnes při nákupu tuto vzpomínku vyprávěla se smíchem přítelkyni, napadlo mne, jak podivnému smyslu pro humor mne život naučil.

B. Guttmanová

Jak drobný déšť osudy lidské poprchávající mezi temnotami

(Hanuš Bonn)

Pro nadaci *Evropské Comenium* se sídlem v Chebu uspořádal profesor Frank Boldt ve spolupráci s Katarínou Hanovou zajímavou knihu *Malý a velký svět takzvané terezínské dětské opery Brundibár a toulky česko-německo-židovskou minulostí*. Obsahem zasahuje až do 16. a 17. století svými ukázkami z díla J. A. Komenského *Orbis Pictus* a zrcadlí události 20. století. Každou stránku doprovázejí poznámky a úvahy Josefa Brodského, ruského umělce a myslitele. Také myšlenkám T. G. Masaryka, zejména jeho vztahu k židovství, je věnována značná pozornost a k této problematice se také váže zde otištěná rozmluva Maxe Broda s T. G. M. Do oblasti filozofie sáhl Frank Boldt také výběrem citátů z knihy velikána světové vědy Alberta Einsteina *Můj světový názor (Mein Weltbild)*. Zde aspoň jeden z nich:

Individuální život má smysl jen, pomáhá-li zkrášlovat a zušlechťovat život všeho živoucího. Život je svatý, tj. nejvyšší hodnotou, jíž se hodnotí všechno ostatní.

Ale i svět umění je zahrnut do této publikace. Je to především povídání o Alfredu Jutzovi, malíři meziválečné generace, jehož velkým vzorem byl Paul Cezanne, v knize *Zbloudilý syn*, kterou o něm napsal Jaromír John. Jiný malíř, o němž se tu píše, tentokrát z Německa, je Felix Nussbaum, v roce 1944 zavražděný v Osvětimi.

Nejen na židovské malíře, ale i na další umělce židovského původu je autor zaměřen. Zmiňuje se o díle Franze Kafky a také o básníkovi Hanuši Bonnovi, který svoji snahu o záchranu svých židovských spoluobčanů zaplatil životem v roce 1941 v Mauthausenu.

Další články už jsou toulkami česko-německo-židovskou minulostí, jak ji prožívali obyvatelé střední Evropy. Jsou tu např. *Židovské besídky*, ukázky z díla rabína Richarda Federa, příspěvek k dějinám židovské komunity v Tachově z pera jejího rabína Margulise. Příběh polského žida je ocitován z knihy Gustava Herlinga – Grudzinského *Jiný svět*, která vyšla v roce 1994 i v Praze. O životě pražské židovské obce už v 17. století tu píše Jaroslav Rokycana. Ilustrací denního života před německou okupací i po ní jsou ukázky z dětských památníků a svou obdivuhodnou důkladností udivující dokumenty, které tu na celých 33 stránkách zobrazují život a nakonec i perzekuci pražského židovského lékaře MUDr. Roberta Picka a jeho rodiny.

Největší část knihy je však věnována Terezínu a Brundibárovi. Historii Terezína popisuje sám pořadatel knihy Frank Boldt a historik Vojtěch Blodig, o mládeži v Terezíně a dětské opeře *Brundibár* i o jejich protagonistech se rozepisují Ludmila Chládková, Blanka Červinková a manželé Fleglovi.

Pedagogické zaměření celé knihy ukazují otázky za články, např.: „Co byla tzv. Hilsneriáda?“ nebo „Domníváš se, že vzestup zhubného hitlerismu souvisí s tehdejším sociálním stavem Německa?“ nebo rady: „Přečti si několik článků Masarykových v jeho časopise Čas!“ či „Přečti si Werfelovu knihu *Čtyřicet dnů – tragédie malého národa* z let před druhou světovou válkou.

Škoda, že kniha takové úrovně vyšla jen v malém nákladu 1500 výtisků a přinese poučení a potěšení pouze malému počtu zájemců.

E. Št.

„Matterhorn a my“ aneb: Nepodobnost čistě nenáhodná?

Dívala jsem se 20. listopadu 2008 na pořad ČT 2 „My a Matterhorn, Matterhorn a my“. Jak praví podtitulek, jde o dokumentární film seznamující se situací čs. emigrantů ve Švýcarsku, kam se uchýlila část našich občanů po srpnu 1968. (Celkem jich prý bylo asi 13 000.)

Z filmu je patrná obrovská vlna symptií nejen obyčejných švýcarských občanů, ale i úředních míst s uprchlíky nebo s lidmi, kteří tam v srpnu 68 takzvaně „zkejsli“ a nechtěli se vrátit do okupované

země. Veliké manifestace, protisovětské transparenty a plakáty, okamžitě zorganizovali sběrné tábory (jiné než Terezín!), kde dostali pro první dobu ubytování a stravu, získávali bez problémů víza, povolení k trvalému pobytu, ubytování, zaměstnání, byli rozmísťováni do jednotlivých kantonů, kde se o ně měly postarat místní orgány, uznávali jim absolvované studium, pokud nemohli předložit v Československu ponechané dokumenty, organizovali pro ně jazykové kurzy. Lidé se ujímali emigrantů, brali je do rodin, uvolňovali jim ubytovací prostory ve svých domech, prý i prodávali nemovitosti, aby mohli přispět do fondu pro uprchlíky. Padala velká slova jako „zločin“, „je to otřesné“, „ubožáci, kterým vzali vlast“,

„krutá agrese“, „nepředstavitelné, něco takového ve 20. století“, a další a další, bohužel jsem si to nestihla všechno zapsat. Zmiňovali také kulturu, vzdělanost československých emigrantů, atd. Aspoň tak hovoří film.

Jistě, uprchlíkům bylo třeba pomoci. Vždycky je to třeba, zvláště u politických uprchlíků, kterým hrozí nebezpečí. Ale jen jsem přítom stále musela myslet na chování Švýcarů a Švýcarska, když se k nim ve smrtelném nebezpečí snažili uprchnout Židé před nacisty. Kolikrát je vrátili z hranice, jak odmítali vydávat víza, dokud byl ještě čas emigrovat a když už se vědělo, jak Němci se Židy zacházejí. Tehdy se podobná vlna sympatií bohužel nezvedla. Tehdy se neprotestovalo, nemanifestovalo, nebyly protinacistické plakáty, nepadala slova o hrůze, o zločinech.

Jen bankovní konta a sejfy přišly Švýcarsku vhod.

Takže opravdu: **nepodobnost čistě nenáhodná.**

Michaela Vidláková

Ocenění za práci v Terezíně

Jürgen Winkel, vedoucí skupin německé mládeže z Bielitzu, SRN, se kterými od roku 1990 pravidelně jezdí do Terezína pracovat při údržbě Památníku, dostal letos od Spolkového prezidenta Köhlera vysoké státní vyznamenání Za zásluhy za své úsilí o porozumění mezi národy.

Oceněný už jako mladík po válce narazil na chladné mlčení svého okolí, když objevil stopy po utrpení válečných zajatců a pátral po nich dál. Poté se připojil ke sdružení *Aktion Sühnezeichen*, pracoval rok v Izraeli a pak už jako sociální pracovník začal každoročně jezdit se svými mladými svěřenci do Památníku Terezín, aby tam svou prací přispívali k vzájemnému sblížení mezi našimi národy. Po povodních v roce 2002 nejenže vydatně pomohli svou fyzickou prací při úpravě Národního hřbitova, ale věnovali a zasadili tam také 3000 keřů růží. Účastňují se i tryzen v Terezíně. Právě toto spojení při společné práci mladých Němců a Čechů, poznávání a překonávání minulosti prezident velice ocenil. Při přejímání medaile vyznamenaný prohlásil: „Je-li výsledkem mé práce smíření a přispěl-li jsem k eliminaci nebezpečí pravicového radikalismu, pak jsem spokojen a těším se z této mimořádné pocty.“ Děkujeme a gratulujeme.

E. Št.

Vzpomínka na Křišťálovou noc v Trutnově

Československému evangelickému faráři Tomáši Molnárovi se zase podařil husarský kousek. Na neděli 9. listopadu jsem byl opět pozván do Trutnova (přede mnou tam byli Toman Brod a paní Eva Vaňousová). V neděli jsem vystoupil na místní evangelické faře a promluvil o svých zážitcích z Birkenau a dalších lágrů k rozrůstající se komunitě, o kterou farář pečuje. V pondělí, 10. listopadu, se trutnovské kino, ve dvou turnusech za sebou, zaplnilo nejdříve žáky posledních ročníků základních škol, a poté studenty posledních ročníků gymnázií. Dohromady to mohlo být tak 500 až 600 mladých lidí. Když jsem tam byl před třemi roky, vystoupila tam skupina „Létající rabíni“ z Prostějova s klezmer hudbou. Nejdříve farář Molnár krátce promluvil o tom, co to byla Křišťálova noc. Potom vystoupila skupina – tak jsem je nazval já – „Molnár boys“, sestávající ze dvou dospělých synů pana faráře (kytara a basa), dívky jednoho z nich (piano), hosta z Prahy (kytara, niněra, klarinet) a barytonu faráře Molnára, který zpíval hebrejsky a jidiš. Před každou písní uvedl obsah. Mým úkolem byl asi 25 minutový výstup na pódiu mezi hudebními vložkami. Seznámil jsem publikum s některou mojí konkrétní vzpomínkou – Rollwagenkommando, selekce před Mengelem, likvidace Osvětimi v lednu 1944, nebo s pochodem do Wodzislawi na wagony.

Před jednou z přednesených písní zeptal se farář publika, zda někdo pozná původ následující melodie. V každém turnusu se našli ti, kteří poznali a vykřikli: Má vlast, Vltava! Šlo však o Hatikvu, která byla přednesena s velkým citem.

Tak jsme asi přece jenom v Trutnově získali nějaké sympatie. Vystoupit před tolika lidmi však nebylo pro nikoho z nás lehké.

Pavel Werner

Po sedmdesáti letech

„70 let po noci, v níž v Německu hoře-ly synagogy, kdy nevinní byli zatýkáni a trýzněni, vzpomínáme na začátek vyháňení a vyvražďování našich židovských spoluobčanů. Pořádáním pamětních shromáždění čelíme zjednodušování a popírání těchto událostí. Chceme udělat vše, co je v našich silách, aby se už nikdy nemohly opakovat. Nikdo nesmí být za svůj původ, víru, či za své smýšlení vyobcován a pronásledován.“

Tuto výzvu superintendenta evangelicko-luteránské církve Michaela Hageny nacházeli obyvatelé Hannoveru a okolí v kostelech, školách a dalších místech spolu s informacemi nejen o bohoslužbách, ale i o výstavách, seminářích a nej-
různějších shromážděních.

Výstava se týkala Helgy Hoškové a jejich terezínských kreseb „Kresli, co vidíš“. Výstava v těchto dnech putovala – spolu s terezínským kavalcem a několika dalšími proprietami – z jednoho kostela do druhého. Já putovala také (ještě že autem), neboť jsem ve dvou dnech byla co by pamětník pozvána nejen do několika kostelů, ale také do tří škol.

Ale stálo to za to: všude bylo plno (skoro by se chtělo říct narváno) a zájem obrovský. I já jsem v jednom z kostelů vyslechla vysoce fundovanou přednášku o stávajícím pravicovém extremismu.

Při příležitosti 70. výročí „křišťálové noci“ byla také odhalena řada pomníků a byly vydány zajímavé publikace, mapující osudy zde kdysi žijících Židů.

Eva Herrmannová

Napsal nám pan Jindřich Kolben z Mnichova:

V Osvětimi jsem se sešel s panem Beckem z Moravské Ostravy. Byl minimálně o deset let starší než já, tzn., že byl asi ročník 1916. Vyprávěl, že byl vězněn v nějakém sovětském táboře a v roce 1944 přišel mezi nás do rodinného tábora BIIb. Říkal, že poměry v sovětském táboře odpovídaly životním podmínkám v Osvětimi. Přiděl

Radostné zprávy

Můj původní sen o založení Fondu Rafaela Schächtera pro stipendia nadaným studentům hudby je nespílitelný, protože je třeba velký základ, z jehož úroků by bylo možno stipendia vyplácet. Přestože na tom pracuji již léta, základní kapitál roste velmi pomalu. Rozhodli jsme se s Markem Ludwigem, předsedou *Terezínské nadace komorní hudby*, že každý rok dáme mladým skladatelům úkol vytvořit ve jménu Rafaela Schächtera hudební dílo na terezínské téma. První takovou zakázku jsme pověřili mladého židovského skladatele. Má složit sbor pro mladé hlasy na texty básní napsaných dětmi v Terezíně. Každá skladba bude uvedena popisem, kdo byl Rafael Schächter, a jak záslužnou práci konal v Terezíně. Tím bude jeho jméno žít stejně jako jména terezínských skladatelů, kteří zanechali své rukopisy, a jejichž skladby jsou uváděny i po jejich smrti.

Druhá fantastická zpráva je, že terezínská starostka darovala terezínskou jízdárnu Murry Sidlinovi, tvůrci skladby *Rekviem vzduchu – Verdi v Terezíně*, který tam založil Institut Rafaela Schächtera pro hudbu, umění a humanitu, nadací *Rekviem vzduchu*.

V neděli 17. května bude pod taktovkou Murry Sidlina v terezínské jízdárně jako v roce 2006 opět provedeno *Verdiho Rekviem*.

30. května se tam sejde 600 reprezentantů ze 47 národů za účelem podepsání deklarace doporučující rozvíjení vzdělávání o holocaustu a nepřetržitě úsilí náležející reparacím a restitucím.

Jízdárna byla převedena zdarma, ale bude stát spoustu peněz ji dát do pořádku. Po 70 let to bylo zanedbáno. M. Sidlin má různé kontakty a jistě najde dobrodince, kteří s renovací pomohou.

Eda Krása

potraviny byl asi stejný, jen s tím rozdílem, že vedení jejich tábora prodávalo přiděly k vlastnímu obohacení. Tábor byl v některé z tehdejších sovětských republik – Estonsko, Lotyšsko, Litva, odkud se pak dostal do Osvětimi.

Byl bych velmi rád, kdyby se vám podařilo získat o tomto případě nějaké podrobnosti.

Prosíme tedy naše čtenáře, zda mohou panu Kolbenovi alespoň částečně něco o tomto nebo podobném případě sdělit.

Podotýkáme, že je možné, dokonce i pravděpodobné, že jmenovaný pan Beck byl z Ostravy v roce 1939 deportován do Niska, a odtud mohl, jako mnoho jiných, přejít přes hranice do Sovětského svazu, kde věznění podobných přeběhlíků nebylo výjimečné.

AL

Co oheň nespálil

Dostali jsme velice milou zprávu z Izraele. Maudka Beerová nám píše o svém intenzivním styku s rodným Prostějovem. Paní Dr. Marie Dokoupilová, pracovnice tamního muzea, zabývající se historií bývalé Židovské náboženské obce v Prostějově, uspořádala spolu s vedoucím kulturního klubu „Duha“ panem Ivanem Cechem přednášku o Maudčině knize „Co oheň nespálil“ a předčítání z jejích povídek, vše v rámci akce „Den pro Izrael“. Děkujeme.

Budeme rádi, když se nám ozvou i další naši členové a popíší nám nejen své vzpomínky na Terezín, ale i své nynější zážitky při setkáních s veřejností. Náš časopis vaše příspěvky vždy uvítá.

E. Št.

PSYCHICKÉ NÁSLEDKY EMIGRACE

Dr. Jiří Diamant

*Příspěvek ke konferenci
„Krajané a exil: 1948 a 1968“*

Před více než půl stoletím jsem v Praze uvítal významného amerického psychologa profesora Saula Rosenzweiga, který se mne po vyslechnutí mých válečných zážitků zeptal, zda po prožití tolika traumat mohu ještě vést normální život. Vzpomněl jsem si na tento výrok po letech, poté co jsem v roce 1968 emigroval do Holandska.

Emigrace znamená radikální zásah do života jedince, náhlé přerušování sociálních vztahů, pracovní kariéry a změnu životního prostředí. V tomto smyslu lze emigraci považovat za významnou životní událost (life event), jež mnohdy zanechává trvalé psychické následky. Ty mohou být podmíněny věkem, vzděláním, zvláštními rysy osobnosti, motivací vedoucí k trvalému opuštění vlasti, jakož i současnou politickou situací.

Pokud mnozí z nás opustili vlast v roce 1948, činili tak většinou ze strachu před nastolením komunistického režimu, který znali jen z knih a časopisů, emigranty z roku 1968 přiměla k útěku především dvacetiletá zkušenost s komunistickým režimem a obsazení domova sovětskými vojsky a jejich spojenci. Lze předpokládat, že tyto rozdílné pohnutky měly u emigrantů za následek rozdílné změny osobnosti a chování, jež se projeví v rychlosti a intenzitě přizpůsobování na nové životní prostředí.

Emigrace klade zvýšené nároky na přizpůsobivost, přináší dlouhodobý stres, který může narušit procesy, jež utvářejí podstatné znaky osobnosti a jejich projevů. To lze pozorovat především na schopnosti zachovat vlastní identitu v mezích daných novou životní situací a dále na tvořivosti pracovní a životní a v neposlední řadě na pracovní výkonnosti, její kvalitě i kvantitě.

„Identitou rozumím zachování kontinuity vlivu dřívějšího životního prostředí, které jedinci umožňuje vytvořit harmonickou syntézu mezi minulostí, současností a budoucností, mezi vrozenými sklony a výchovou, jakož i mezi utvářením osobnosti v podmínkách života v původní a nové vlasti.“ (Diamant, 2003) Jde tedy o to, jak pocítujeme svůj vztah k národu, ze kterého jsme vzešli, a k národu, s nímž jsme spojili svůj další život. Zůstali jsme

Čechy, stali jsme se Holanďany, Evropany či světoobčany? Známe své kořeny a uchováme si je, anebo jsme vykořenění? Přiznáváme se ke své minulosti, anebo ji zapíráme, abychom se nelišili od ostatních? Nalézt odpověď na tyto otázky není snadné a mnozí ji ani nehledají.

Emigrace může způsobit dočasné nebo trvalé změny v citovém životě jedince a skupin. V důsledku interakcí s novým prostředím může vzniknout deprese, stesk po starém domovu (Heimweh), trvalá nespokojenost, frustrace, pocit vykořenění, sociální izolace, kulturní deprivace. Emigrace může u některých osob navodit post-traumatický stresový syndrom, snižující kvalitu života, narušující procesy adaptace a integrace, jež může někdy vést k sebezničení.

Tímto výčtem potenciálních negativních následků emigrace nechci vyvolat dojem, že emigranti jsou jedinci nenormální, trpící neřešitelnými psychickými obtížemi. Chci spíše zdůraznit, že emigrace je mimořádný zásah do životního běhu emigranta, který se dlouhou dobu musí vyrovnávat s jejími důsledky. Zkušenosti mnohých ukazují, že to může trvat několik generací, než se dostaví stabilní stav adaptace a integrace v novém prostředí.

Je však třeba přiznat, že emigranti se v lecčems liší od osob, které nikdy nepustily svou rodnou hroudu. Mívají širší rozhled o různých zemích, větší zkušenosti s dlouhodobým životem v jiné zemi, mohou srovnávat a hodnotit rozdíly. Pokud jde o emigranty, kteří opustili vlast v době diktatury, je nutno zdůraznit, že hlavním ziskem tohoto kroku byla svoboda pohybu, volby a projevu. Život v demokratickém státě byl nejsilnějším faktorem, který ovlivnil rozhodnutí emigrovat. Možnost volby zaměstnání, místa a způsobu bydlení, podnikání nebo volby zaměstnání, možnosti cestování, svobodného projevu vlastního názoru bez nebezpečí perzekuce, to vše byly výhody, jež jsme získali a na které jsme si rychle zvykli jako na samozřejmost. Naše děti si už jiný způsob života nedovedou představit a stěží chápou obsah našich vzpomínek na dobu strávenou za totalitního režimu omezujícího základní lidská práva.

Negativní vliv emigrace se projevoval především v procesu osvojování nové řeči, kultury a zvyklostí národa, s nímž jsme spojili svůj další život. Ukázalo se, že stupeň zvládnutí jazyka a jeho jemností, bohatost ústního i písemného vyjadřování a správná výslovnost bez cizího přízvuku jsou jedním z mála objektivních kritérií stupně adaptace emigranta na nové prostředí. Je to dlouhodobý proces vyžadující

J. Diamant

značné úsilí a silnou motivaci. Domorodci často posuzují stupeň adaptace přistěhovalce podle toho, jak rychle a jak dobře zvládne jejich řeč. Domluvit se je základní podmínkou vytvoření sítě sociálních vztahů nutných v zaměstnání a v soukromém životě. Meze adaptace jsou dány nejen motivací a schopnostmi jedince, nýbrž i působením nového prostředí, které může stanovit neviditelné hranice v pracovní kariéře anebo v oblasti materiální.

Další fází přizpůsobování emigranta v novém prostředí je proces integrace, projevující se v osvojování kultury a tradic země, seznámení se s její historií a s informacemi o jejích zeměpisných zvláštnostech. Integrace vyžaduje hlubší citovou vazbu a identifikaci se zemí a s národem, se kterým jsme spojili svůj život. Je to složitější dlouhodobý proces související se změnami identity a mentality emigranta, které vznikají v průběhu let učení, sociálními kontakty a identifikací s novým prostředím. Tento obtížný proces probíhá odlišně u první generace emigrantů, která strávila značnou část života ve staré vlasti, a u jejich dětí, které odešly v prvních letech života a žily převážně v nové vlasti.

V průběhu integračního procesu se vyhraňuje identita emigranta, mění se vztahy k minulosti a k budoucnosti, životní styl, a vytváří se nová síť meziosobních vztahů. Tento proces je velmi citlivý na vlivy minulosti, současného prostředí a na vytváření postojů k budoucnosti. Mohou vzniknout konflikty intrapsychické a relační, zejména v rodině mezi partnery nebo generacemi, jež mohou vést k poruchám citovým a k narušení pracovní výkonnosti, jakož i ke snížení kvality života.

Důležitými faktory, snižujícími pravděpodobnost vzniku adaptačních a integračních poruch, jsou harmonický život rodinný, uspokojení v práci, vytvoření harmonické sítě sociálních vztahů, jakož

di syntézy tradic, kultur a zvyklostí původní a nové vlasti. Tento rok uplynulo čtyřicet, případně šedesát let od odchodu z vlasti příslušníků emigračních vln z roku 1968 a 1948, což může být podnětem k zamyšlení nad pozitivním přínosem změny prostředí, anebo nad jeho negativními následky. Můj příspěvek by k tomuto životnímu hodnocení mohl přispět. V této souvislosti lze také uvést původní motivy, jež nás přiměly k emigraci, do vztahu s dosaženými cíli, tj. s uskutečněním našich tehdejších plánů, představ a očekávání. Výsledek této rozvahy by mohl přispět nejen k důkladnějšímu poznání faktorů, jež ovlivnily průběh našeho života, nýbrž by mohl ovlivnit i život našich potomků, příslušníků druhé a třetí generace, zejména jejich postoj k naší historii, původní a současné identitě.

Dlouhodobé působení negativních vlivů nového prostředí, anebo neschopnosti docílit včas uspokojivou úroveň přizpůsobení či integrace, mohou navodit dočasné nebo trvalé psychické poruchy a trvale snížit kvalitu života.

Měl jsem možnost řadu let poskytovat psychoterapeutickou pomoc emigrantům, kteří měli potíže s přechodem z rodné země do nové vlasti, stesk po domově,

deprese, případně sebevražedné úmysly. Zjistil jsem, že diskriminace, sociální izolace, potíže s osvojením nového jazyka, neschopnost vytvořit uspokojivou síť sociálních vztahů a nespokojenost v práci byly nejčastější problémy, s nimiž se na mne obraceli. Byl jsem svědkem několika případů sebevražd neúspěšných emigrantů. Moje osobní i klinické zkušenosti mne přivedly k závěru, že emigrace starší generace může být úspěšná pouze při uchování vlastní identity a uspokojivé syntéze životních zkušeností ve staré vlasti se životem v nové vlasti.

Svůj příspěvek chci ukončit krátkou úvahou. Za uplynulých šedesát nebo čtyřicet let, co jsme v emigraci, se udály ve staré vlasti velké změny. Komunistická diktatura oficiálně skončila v listopadu 1989, její následky však dosud přetrvávají. Česká republika nastoupila cestu budování moderní demokracie v rámci Evropské unie, což je proces dlouhodobý a obtížný. Mnohé změny neprobíhají dle našich představ, ideálů či očekávání. Návaznost na idealizovanou Masarykovskou první republiku mnohdy chybí. Politický vliv komunistů je dosud neúměrně velký, projevy fašistů dosud nezmizely. Postoj domova k emigrantům se jen pomalu mění

od počátečního odmítání k realistickému hodnocení a ochotě ke spolupráci. Máme pocit uspokojení z toho, že můžeme bez nesnázi svou starou vlast navštěvovat. Domnívám se, že zůstaneme emigranty do té doby, než se v České republice uskuteční to, co nás před lety z ní vyhnalo, zejména svoboda projevu a podnikání, rehabilitace morální a ekonomická. Teprve pak se staneme krajany žijícími z vlastního rozhodnutí v jiných zemích Evropy (poloemigrace) nebo ostatních světadílů. Emigrace dosud neskončila, její rozsah se zvětšil, rozmanitost motivů se zmenšila. Ekonomické motivy celosvětově převládly jako projev zvýšené mobility a globalizace. Hlubší smysl naší emigrace se vlivem společenských, politických, technických a ekonomických procesů změnil. Současná situace nás nutí k zamyšlení nad tím, jaký smysl měla a má naše emigrace, co jsme s ní získali a co ztratili, a jak ovlivnila kvalitu našeho života a náš vztah k zemi, ve které jsme se narodili a v níž jsme prožili část svého života. Je nutné si připomenout, co jsme v emigraci pro svou starou vlast udělali, co pro ni děláme v současné době a co míníme dělat v budoucnosti, abychom zůstali věrni svým životním ideálům a své identitě.

Paměť šoa

Sbírka rozhovorů s pamětníky uložená v Židovském muzeu v Praze

Od roku 1990 Židovské muzeum systematicky zaznamenává výpovědi bývalých židovských vězňů, odbojářů, ukrývaných dětí, uprchlíků, příslušníků zahraničních armád a dalších Židů, jejichž životy zasáhlo nacistické pronásledování. Až do pádu komunismu nebyly rozhovory s židovskými přeživšími „konečného řešení“ v českých zemích systematicky nahrávány. Proto tuto naši činnost chápeme nejen jako prostředek, jak zachytit, uchovat a zpřístupnit co nejvíce dokladů o životních osudech konkrétních lidí, ale také jako významný krok k tomu, aby pronásledování českých Židů zůstalo pevně zapsáno do židovské i české kolektivní paměti. Význam výpovědí očitých svědků vzrůstá navíc také kvůli silicím popírání holocaustu.

Shromážděná svědectví zpracováváme a zařazujeme do sbírky Vzpomínky pamětníků holocaustu. Sbírkou tvoří audionahrávky rozhovorů, jejich přepisy, psané vzpomínky a další přílohy archivní materiál vztahující se k osudům pamětníků a jejich rodin. Součástí sbírky je také rozsáhlá sbírka fotografií. V současnosti archivujeme 1114 rozhovorů. Rozhovory nahrávají Anna Lorencová a Anna Hyndráková, kterým se dosud podařilo zachytit téměř dva tisíce hodin svědectví.

Nahrané rozhovory přepisujeme a redakčně upravujeme, zachováváme však znaky mluveného jazyka, hovorové češtiny či specifické vyjadřování pamětníků. Takto upravené přepisy posíláme k autorizaci pamětníkovi, který je vyzván, aby doplnil chybějící údaje, upřesnil některé informace, zkontroloval správnost vlastních jmen, názvů apod. Zásahy pamětníků vždy plně respektujeme, a proto se některé přepisy od vlastního rozhovoru liší. Badatelům předkládáme upravené přepisy, a to vždy v souladu s přáním pamětníků ohledně způsobu zpřístupnění. Vedle rozhovorů archivujeme také přibližně 250 písemných vzpomínek a rozhovory, které natočili příbuzní pamětníků, novináři, studenti.

Vzpomínky jsou uloženy v počítačové databázi, jež nabízí vyhledávání podle různých kritérií, např. podle místa narození pamětníka, místa jeho věznění, účasti v domácím nebo zahraničním odboji, způsobu přežití války, emigrace, účasti na pochodu smrti apod. Nyní pracujeme na nové databázi, která urychlí práci se vzpomínkami, umožní *fulltextové* vyhledávání, usnadní ukládání upravených i neupravených přepisů a zajistí automatickou anonymizaci textů (kvůli ochraně osobních údajů). Nová databáze, postavená na moderních technologiích, přinese podstatně lepší *proheslování* výpovědí a zahrne jejich propojení s archivními dokumenty a dalšími elektro- ▶

nickými zdroji. V budoucnosti bude možné (samozřejmě vždy v souladu s přáním pamětníků) rozhovory mnohem rychleji a snáze publikovat: uvažujeme například o interaktivních webových stránkách, jež by měly oslovit zejména žáky a studenty.

Již nyní je sbírka rozhovorů významným pramenem pro historiky, studenty, kteří připravují seminární, diplomové či doktorandské práce, a novináře či dokumentaristy z celého světa. Ročně se na nás obrací v průměru třicet badatelů, kteří zpravidla prostudují desítky, někdy i stovky vzpomínek. Svědectví pamětníků hrají zásadní roli např. ve filmech *O zlém snu*, *Tři kamarádky*, *Ghetto jménem Baluty* režiséra a dokumentaristy Pavla Štingla (rozhovor s režisérem jste si mohli přečíst v TI č. 44), ve filmech Lukáše Příbyla *Zapomenuté transporty*, v knihách *Děvčata z pokoje 28* od Hannelore Wonschick a *Divadelní texty z terezínského ghetta* od Lisy Peschel či v knize *Auschwitz-Terezín*, kterou připravuje Muzeum v Osvětimi ve spolupráci s Markem Millerem.

Velmi intenzivní využívání rozhovorů je třeba přičíst nejen vzrůstajícímu zájmu o téma holocaustu, ale také příklonu historiků a sociologů k dějinám každodennosti, k osudům běžných lidí, a tedy i zvýšenému zájmu o metodu „*oral history*“.

Vzpomínky často využíváme ke vzdělávacím účelům, zprostředkujeme diskuse s pamětníky pro žáky základních škol, studenty středních a vysokých škol, několik svědectví jsme uveřejnili na vzdělávacích internetových stránkách Institutu Terezínské iniciativy www.holocaust.cz, spolupracujeme s projektem *Paměť národa*, který spustil svůj vlastní internetový portál, umožňující studium rozhovorů s pamětníky totalitních režimů ve 20. století.

Bohužel máme poslední možnost shromáždit další cenná svědectví a archivní materiály, které následujícím generacím přiblíží předválečný i válečný život lidí, kteří byli za druhé světové války perzekvováni. Proto se snažíme stále vyhledávat a nahrávat pamětníky, kteří nám dosud svá svědectví nesvěřili. Nezaměřujeme se pouze na rozhovory s pamětníky, kteří prošli koncentračními tábory, ale zachycujeme také osudy těch, jež emigrovali, odjeli dětskými transporty do zahraničí, ukrývali se, bojovali v zahraničních armádách, zapojili se do domácího či zahraničního odboje apod. Pokud jsme vás dosud neoslovili a vy byste byli ochotní nám poskytnout rozhovor či jakékoli jiné doklady, prosím, kontaktujte redakci nebo přímo Oddělení pro dějiny šoa Židovského muzea v Praze.

Rádi bychom se tímto obrátili také na pamětníky, kteří již svá svědectví muzeu věnovali, s prosbou o poskytnutí dalších materiálů týkajících se jejich osudů a osudů jejich rodin a známých. Shromažďujeme nejen dokumenty úřední povahy, např. vyhlášky, věstníky z té doby, ale i ryze osobní věci, tj. osobní průkazy, cestovní pasy, vyplněné formuláře, předvolání do transportu, dále osobní korespondenci, která se vztahuje k transportům, k pobytům v koncentračních, sběrných a pracovních táborech, k emigraci apod., literární tvorbu dětí i dospělých (deníky, památníky, prozaickou i básnickou činnost, časopisy, dramatickou tvorbu), velice důležitým dokumentem doby jsou fotografie (portrétní, rodinné, školní apod.) i trojrozměrné předměty. Průběžně vás budeme také oslovovat kvůli dalšímu využívání vašich svědectví pro vzdělávací účely.

Rádi bychom vám poděkovali za vaši dosavadní podporu. Vaše vzpomínky přispívají k tomu, aby tragédie šoa nebyla zapomenuta, brání falešným interpretacím minulosti a dalším generacím zanechávají cenný pramen poznání, jenž bude připomínat nutnost tolerance a dodržování lidských práv, stejně jako nutnost obrany proti rasismu a nedemokratickým ideologiím.

Kateřina Svobodová, Michal Frankl,
Oddělení pro dějiny šoa, Židovské muzeum v Praze

Oznámení: Oddělení holocaustu Židovského muzea v Praze se od 1. ledna 2009 jmenuje Oddělení pro dějiny šoa.

Rozhovory s pamětníky byly například použity při připomínce 70. výročí „křišťálové noci“ v pohraničí na www.holocaust.cz.

Vypálení synagogy ve Svitavách, 10. 11. 1938 (Městské muzeum a galerie ve Svitavách)

„Nikdy mi nevyvizí z paměti události varnsdorfské křišťálové noci. Večer u nás byla na návštěvě mladá dívka, které má matka šila šaty do tanečních. Nás se sestrou poslaly spát. Měly jsme ložnici situovanou do ulice a probudily jsme se síleným křikem před domem: Židi ven! Židi na šibenici! (...) Pro mého otce přišli dva policajti, jeden byl místní, ještě v české uniformě, a druhý v říšskoněmecké uniformě. (...) To byl první velký otřes, který zůstal nesmazatelně v mé dětské psychice a nikdy se nevytratil. Kolikrát jsem si myslela, že za ta léta je to zasuté, že je to pryč, ale zjišťuji, že je to pořád nesmírně živé, že to snad bolí dnes ještě víc než dřív.“

Ze vzpomínky paní Margit Maršálkové

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

Při příležitosti oslav Státního svátku v úterý 28. října udělil prezident České republiky Václav Klaus 28 vyznamenání. Mezi vyznamenanými za zásluhy II. stupně byla i naše členka paní Marta Kottová, která byla oceněna za zásluhy o stát v oblasti výchovy.

Upřímně blahopřejeme!

Předsednictvo TI

Možná, že někdo z přeživších terezínského ghetta znal alespoň někoho z mých příbuzných, kteří také prošli Terezínem a bohužel zahynuli ve vyhlazovacích táborech v Polsku a v Lotyšsku.

Děkuji vám předem za ochotu a přeji vám mnoho úspěchu ve vaší velmi prospěšné práci.

peter.spiegl@orange.nl

Jde o tyto osoby:

Spiegelová Žofie, roz. Weinbergerová, nar. 14. 1. 1870, byla transportována do Terezína transportem AAb-504 (5. 6. 1942) a Bv-1176 (15. 10. 1942) do Treblinky. Její poslední bydliště: Václavské náměstí 171. Byla matkou Anny a Františka Spiegelových.

Spiegelová Anna, nar. 10. 8. 1894 v Uhlířských Janovicích, odjela do Terezína transportem Cc-118 (20. 11. 1942) a Cs-115 (26. 1. 1943) do Osvětimi. Poslední adresa: Sanytrova 16, Praha 1. Byla dcerou Žofie Spiegelové.

Spiegl František, nar. 6. 3. 1900 v Uhlířských Janovicích, odjel do Terezína transportem H-464 (30. 11. 1941) a O-573 (9. 1. 1942) do Rigy. Jeho poslední bydliště: Táborská 60, Praha XIV. Byl bratrem Anny Spiegelové.

Spiegelová Marie, roz. Kodičková, nar. 30. 5. 1900, odjela do Terezína transportem W-385 (8. 2. 1942) a (17. 3. 1942) do Izbicy okr. Lublin. Její poslední bydliště: V Kolkovně 5, Praha 1. Byla manželka Františka Spiegla.

Spiegl Viktor, nar. 30. 3. 1872 ve Staňkovicích (Uhlířské Janovice). Do Terezína odjel transportem AAn-375 (6. 7. 1942) a Bw-1776 (19. 10. 1942) do Treblinky. Poslední bydliště: U Průhonu 4, Praha VII. Manžel Marie Spiegelové, roz. Federové.

Spiegelová Marie, roz. Federová, odjela do Terezína transportem AAn-376 (6. 7. 1942) a Bw-1777 (19. 10. 1942). Její poslední bydliště: U Průhonu 4, Praha VII.

Spiegl Zdeněk, nar. 16. 11. 1904 ve Staňkovicích (Uhlířské Janovice). Do Terezína odjel transportem AAb-482 (5. 6. 1942) a Eb-1006 (18. 5. 1944) do Osvětimi. Poslední bydliště: Staňkovice 22 (Uhlířské Janovice).

Spiegelová Pavla, nar. 18. 6. 1880, odjela do Terezína transportem AAb-481 (5. 6. 1942) a Eb-1005 (18. 5. 1944) do Osvětimi. Její poslední bydliště: Staňkovice 22 (Uhlířské Janovice). Byla pravděpodobně maminkou Zdeňka Spiegla.

Spiegelová Marie, nar. 6. 4. 1908. Do Terezína odjela transportem AAb-480 (5. 6. 1942) a DI-1919 (6. 9. 1943) do Osvětimi. Poslední bydliště: Mirošovice 46 (Uhlířské Janovice).

Spiegelová Frída, nar. 18. 12. 1899 ve Vídni, odjela do Terezína transportem W-382 (8. 2. 1942) a Ab-138 (17. 3. 1942) do Izbicy okr. Lublin. Poslední bydliště: Břehová 4, Praha V.

Spiegelová Leopoldína, nar. 1. 10. 1885, odjela do Terezína transportem Bg-594 (12. 9. 1942) a Bu-699 (8. 10. 1942) do Treblinky. Její poslední bydliště: Mnichovice u Prahy 3.

Spiegelová Kateřina, Dr., nar. 19. 11. 1898 v Praze. Do Lodže odjela transportem B-803 (21. 10. 1941). Poslední bydliště: Tyršova 7, Praha II.

Spiegl Oskar, nar. 31. 10. 1896 v Hazlově u Chebu. Do Terezína odjel transportem Ba-887 (10. 8. 1942) a Bb-907 (20. 8. 1942) do Rigy. Jeho poslední bydliště: Karlova 39, Praha XI.

Spiegelová Josefa, roz. Lucca, nar. 23. 3. 1911 v Miláně v Itálii. Do Terezína odjela transportem Ba-1006 (10. 8. 1942) a Bb-908 (20. 8. 1942) do Rigy. Poslední bydliště: Karlova 39, Praha XI.

Vyzýváme všechny, kteří se narodili za války v Terezíně nebo v jiných koncentračních táborech, aby se přihlásili na níže uvedenou adresu.

Eva Dušková, Institut Terezínských iniciativ, Jáchymova 3, Praha 1

Marta Kottová

Rozhovor se Stašou Fleischmannovou

Anna Lorencová

Paní Staša Fleischmannová, rozená Jílovská, nepochází, jak je na tomto místě obvyklé, z židovského rodu, ale přesto má s námi hodně společného.

Na začátku nás prosím seznámte se svou kromobyčejnou rodinou.

Moje maminka, Staša Jílovská, byla opravdu dost výjimečná osoba. Narodila se v roce 1897 ve Vídni a byla nejstarší z pěti dcer mého dědečka, doktora Ladislava Procházky. A protože byla velmi inteligentní, dal ji zapsat do MINERVY, to bylo první české gymnázium pro dívky. Tam se maminka seznámila s Milenou Jesenskou, ta byla o rok starší, ale výborně si rozuměly a staly se nerozlučnými přítelkyněmi. Obě toužily žít svobodně, bez předsudků, protivilo se jim měšťanské prostředí a chtěly se odlišit. Začaly se jinak oblékat, nenosily klobouky ani šperky, a téměř provokativně promenovaly po Ferdinandce naboso v sandálech, ve volných pestrých řízách. A všude chodily bez doprovodu, do kaváren, divadel atd. Po maturitě se maminka zapsala na filozofickou fakultu, ale když poznala mého otce, Rudolfa Jílovského, který byl tehdy známým zpěvákem a členem kabaretu Červená sedma, školu už nedokončila. A pak jsme se narodily my, dvojčata Olga a já.

Jak se vyvíjely a jak byly vychovávány dcery z takové rodiny?

Řekla bych, že hodně svobodomyšlně. Maminka měla spoustu přátel, mezi nimi i mnoho židů. Když jsme dospívaly, dost brzo jsme se dostaly do levicového prostředí, kde jich bylo taky hodně. Tatínek se pohyboval v úplně jiné společnosti, ve společnosti Ferdinanda Peroutky, a i on měl židovské přátele, jako byl Hugo Haas, Karel Poláček a jiné. Mnohé z nich jsme znaly a obdivovaly, ale nikdy jsme neřikaly, to je žid a to není žid. Když jsme se začaly zajímat o politiku, doporučila nám Milena Jesenská mladého kluka, který vyrostl v židovském sirotčinci v Belgické ulici. Ten se později stal mým prvním manželem.

Řekněte nám něco o něm.

Jmenoval se Bedřich Stern, pro děti v sirotčinci byl Fricěk, a ve škole, chodil do německého gymnázia, mu říkali Stella. A to jsme všichni přijali. Jeho otec byl žid, maminka velmi chudá sudetská Němka, která sloužila ve Vídni. A do té vídeňské rodiny chodíval na návštěvu Benjamin Stern z Davidova u Mukačeva. Zamilovali se do sebe a vzali se. Když se chlapec v roce 1916 narodil, jeho otec se na něj přijel podívat z fronty, byla válka. Trochu se zdržel a za trest ho poslali do přední linie, kde padl. Matka se s dítětem vrátila do Teplic-Šanova a zemřela, když mu byly čtyři roky. Ujala se ho babička, která sama vychovala 12 dětí. Byla katolička, ale usoudila, že každý musí mít nějaké nábožen-

ství, a protože chlapcův otec byl žid, tak to respektovala. Poslala ho do židovské školy a později, na radu teplické židovské obce, do židovského sirotčince v Praze. A Milena ho poslala k nám.

Co ji k tomu vedlo?

Milena byla tehdy ještě komunistka, Stella byl podobně zaměřený, tak nám ho poslala, aby nás trochu politiky ovlivnil.

Podářilo se to?

My jsme byly ještě holky a moc nás to nezajímalo, ale pohybovaly jsme se v levicovém prostředí, maminka pracovala pro Voskovce a Wericha, a my jsme velmi často chodily do Osvobozeného divadla. Ještě v námořnických šatečkách se čtvercovým límcem. A těch vlivů bylo víc. Stella byl velmi inteligentní a maminka z něj byla nadšená. A on byl šťastný, ani ne tak z nás, ale že u nás získal možnost, kde

jsme se mohli scházet a kam si mohl zvát lidi. Maminka to dovolávala. Mezi tou mládeží bylo samozřejmě i hodně židů, ale my jsme to nepoznaly, nerozlišovaly.

Jaká to byla společnost, která se u vás scházela?

To už byla Mladá kultura, to byl studentský levicový časopis, ale ne komunistický, a kolem něj se soustřeďovala mládež. My s Olou jsme se do činnosti Mladé kultury pustily se vší energií. Kolportovaly jsme časopis, prodávaly lístky do Osvobozeného divadla a k E. F. Burianovi a zúčastňovaly jsme se všech protifašistických demonstrací. A pak zimní a letní tábory – prostě to byl náš život.

Po okupaci se situace hodně změnila, co jste v té době dělaly?

Dost důležitou roli sehrál náš fotoateliér, který jsme si vybudovaly v roce 1939 v podkroví domu u Topičů. Po okupaci to bylo jedno z mála svobodných míst, kde jsme se mohli scházet. Podílely jsme se na výrobě falešných průkazů a jiných dokladů, pro něž jsme dělaly fotografie. Fotografovaly jsme i Fučíka na ilegální průkaz. Ohrožení bylo dost velké, ale byly jsme opatrné a zřejmě jsme měly i štěstí.

Byl váš manžel nějak postižen, byl evidován jako žid?

Asi ano, protože byl povolán na stavbu přehrady na Štvanici.

Byl nějak zapojen do ilegální práce?

Určitě ano, já jsem věděla, že je do něčeho zapletený, ale neřekl mi, co dělá, ode mne jenom chtěl, abych sbírala peníze a potravinové lístky pro lidi v ilegality. A to jsem dělala. Tušila jsem, že byl zapojený do organizace, která se jmenovala Národní revoluční výbor inteligence. Ještě jsem neřekla, že jsme se přátelili s Kurtem Konrádem. Ten se chtěl po válce zabývat historií, a to zajímalo i Stellu, a velmi dobře si rozuměli. Ke Konrádům jsme chodili až do Kurtova zatčení.

Kdy jste se vzali?

V prosinci 1940. Měli jsme malý byt ve Vršovicích, Stella dával hodiny v rodině nějakého stavitele a ten mu umožnil, že jsme tam mohli bydlet. Já jsem ve dne chodila do ateliéru. Když jsem otěhotněla, tak jsem postupně stále víc bývala u maminky v Dienzenhoferových sadech. Po narození dítěte už jsem tam bydlela stále. Náš syn Jan se narodil 29. června 1942 a 29. prosince byl můj muž zatčený.

Byl souzen?

Žádný soud neměl, v únoru 1943 odjel transportem do Birkenau. Ale nebyl to židovský transport. Už jsem ho viděla jen za oknem vagonu. Od jeho spoluvězně jsem se později dozvěděla, že mého muže vídal, když chodil z práce, a že obvykle ještě podpíral nějakého umírajícího. Úmrtí oznámení mi z Birkenau poslali, až když jsem tam napsala. Stella zemřel asi v únoru 1943.

Jeho zatčení se dotklo i vás?

Byla jsem předvolaná na gestapo na židovské oddělení, kde mně ten gestapák doslova řekl: „Jak jste si mohla vy, takové hezké árijské děvče, vzít za muže žida? My vás taky i s dítětem můžeme poslat do transportu.“ A náš syn, kterému byly necelé dva roky, dostal dvakrát předvolání do transportu, ale já ne. Poprvé v roce 1944. Měly jsme obavu, že by se to mohlo opakovat, tak jsme s maminkou začaly organizovat nějaké ukrytí. Lékař nám napsal doporučení, že dítě potřebuje čerstvý vzduch a mělo by být na venkově. Dost lidí nám při tom pomáhalo. Když už jsem si myslela, že mu nehrozí nebezpečí, vrátili jsme se do Prahy. To už se bombardovalo a chodili jsme do sklepa. A začátkem roku 1945 přišlo znovu předvolání a zase jenom na dítě. Maminčina známá, paní Hodáčová, to byla maminka Nataši Gollové, nám nabídla svou chatu ve Voznici, kam jsem s Janem odjela. A 4. května si pro nás maminka přijela. Do Prahy jsme dorazily 5. května ráno, to už bylo povstání a rádio hlásilo, že propouštějí vězně z Pankráce. Strčila jsem Janka mamince a jela tramvají na Pankrác, protože tam byl zavřený můj otec.

O tatínkovi jsme dosud téměř nemluvily.

Tatínek byl taky výjimečný člověk. Narodil se roku 1890 v Kroměříži, jeho otec, Leopold Klein, brzy zemřel. Za první světové války se stal členem kabaretu Červená sedma a byl velmi známý. Když se pak po válce Červená sedma rozpadla, otec pracoval v různých nakladatelstvích a byl v tom oboru velmi úspěšný. Působil v nakladatelství Orbis, v Aventinu, byl ředitelem České expedice firmy Borový. Jeho přátelé byli Peroutka, bratři Čapkové, Hugo Haas, Steinbach a mnoho spisovatelů. S maminkou se brali 13. listopadu 1918. Manželství bylo zpočátku určitě šťastné, byli oba vzdělaní a krásní. Bylo krátce po válce, bída, těžko hledali uplatnění. A maminka se postupně sblížila se společností kolem Ady Hoffmeistera, Devětsilu, Mánesa, levých intelektuálů. A Ruda byl jako Čapkové Masarykovec. Kolem roku 1928 se rozešli, otec se odstěhoval a později znovu oženil. Za války měl spojení s naší vládou v Londýně pod jménem Parsifal. Měl na starosti taky Benešův fond na podporu žen vězněných a popravených. Gestapo jej zatklo koncem čtyřiačtyřicátého nebo začátkem pětáctyřicátého roku. Shodou okolností jsme ještě stačily odnést z jeho bytu nadepsané obálky s penězi. Ty jsme hned po setmění s maminkou a Olivým přítelem Karlem naházeli do různých schránek. Po únoru otec emigroval do Ameriky, byl členem redakce a produkce Svobodná Evropa. Zemřel 6. června 1954 v New Yorku.

Zpočátku jste mezi svými přáteli ty židovské ani nerozeznaly, později se to asi změnilo.

Změnilo se to, když se začaly nosit hvězdy. A my jsme se s nimi přátelily dál, mnozí patřili k našim nejbližším přátelům a stýkaly jsme se s nimi, dokud nešli do transportu.

Jedním z nejbližších byl Pepek Taussig, velkej, krásnej kluk, plný optimismu, který k nám taky chodil do ateliéru. Když pak někdy začátkem 40. let odjel pracovat do zemědělství na Českomoravské vysočině, jezdily jsme tam taky a ze solidarity jsme pracovaly s ním. Bylo to nádherné, jedna z nejkrásnějších dob našeho života. Stella tam taky pracovala a jezdila tam i maminka, ale ta nepracovala. Ola se s Pepkem velice sblížila a chodili spolu. Pak dostala výhrůžnou zprávu od Vlajky: „Víme o Olze Jílovské, že jezdí za židem Taussigem.“ A výhrůžný dopis dostal i majitel statku, kde jsme pracovali, který potom Pepka z obavy propustil.

Z rozhovoru s Vámi i s Olgou vím, že byli i mnozí další?

Ovšem, kolem nás byli různí židovští přátelé – Loris Sušický, Jiří Cajlajs-Süssland, to byl jeden z nejmilejších, a byl to taky ohromně nadaný herec. A taky Karel Švenk. To byli naši kamarádi, scházeli jsme se, byli jsme veselí. Pamatuji si na jeden velký byt v Celetné ulici, asi Sušického, kam jsem je přišla navštívit a oni se chystali do transportu. Loris se smál svému tatínkovi, že si s sebou veze pečené kuře, protože má dietu, a že si myslí, že mu tam budou dávat kuřata. Prostě do poslední chvíle jsem byla s nimi, jenže oni se nechovali tak, jako by jeli na smrt, a nás to taky ani nenapadlo.

Tak tohle nemohlo napadnout snad nikoho, to bylo prostě nepředstavitelné.

Právě, kdybychom tohle věděli, tak by se to zachraňování lidí organizovalo úplně jinak. – Ale kamarádili jsme se ještě s mnoha jinými, to byl Mirek Kárný, Bedřich Blaskopf, později Blasko, Ula Mautnerová, Mirek Frank. A znali jsme i Hanse Krásu, to byl velmi dobrý přítel maminky. A do Terezína jsme jim ještě posílali balíky.

Válka skončila, se svým manželem Bedřichem Sternem jste se už nesešla, stejně jako s Josefem Taussigem a většinou ostatních. Z těch, co jste o nich mluvila, se vrátili jen tři: Mirek Kárný, Bedřich Blasko a Mirek Frank, který včas utekl. A vy jste byla mladá, aktivní žena. Jak pokračoval váš život po válce?

V prosinci 1946 jsem se provdala za Ivo Fleischmanna, můj svědek byl Adolf Hoffmeister, Ivův František Halas, básník, kterého měl nejraději. Ivo byl míšenec, tatínek žid a maminka árijska.

Byl jako míšenec nějak postižen?

Ivův otec byl bohatý advokát, který zemřel vlastně v důsledku okupace, ale bylo to ještě před registrací židů. Ivo zůstal sám s matkou, sestra odjela do Jugoslávie. Po maturitě pracoval u nějakého truhláře. Psal básničky, které nosil Halasovi. A taky přispíval do ilegálního tisku. Pod pseudonymem Ivo Lán zorganizoval divadelní představení, které bylo v tisku označeno za židobolševické. Hned 5. května 1945 obsadil s kamarády tiskárnu Der Neue Tag a začali vydávat Mladou frontu. A v roce 1946 ho Adolf Hoffmeister, který se stal náměstkem ministra Kopecského pro kulturní styky se zahraničím, jmenoval kulturním přídělcem ve Francii.

A tím asi i vám nastal úplně jiný život. Co jste v Paříži dělala vy?

Měla jsem s sebou Janka, který chodil do první třídy. V roce 1949 se narodil můj druhý syn Petr. Ale měli jsme různé zprávy z domova, a v roce 1950 Ivo sám požádal, aby byl odvolán. ▶

Už vidím, že celý váš košatý život se všemi peripetemi, které přinášela doba, a se všemi vašimi přechytlými a zajímavými přáteli do tohoto rozhovoru nedostaneme, na to bychom potřebovali jedno celé číslo, a kdoví jestli by stačilo. Ale přece jen vám ještě musím položit otázku: Za jakých okolností jste se rozhodli k emigraci a jak jste ji prožili?

To bylo až začátkem roku 1970, mezitím jsme byli v letech 1950 - 1964 v Praze. Ivo byl nějaký čas ještě na ministerstvu kultury. Byla to strašná doba. Byli zatčeni naši přátelé Artur London, Vlado Clementis, Eduard Goldstücker. Ani na chvíli jsem neuvěřila v jejich vinu a Ivo taky ne. Když od nás chtěli – v každé stranické organizaci - abychom hlasovali za odsouzení k smrti pro všechny, kteří dostali doživotí, to už jsme nemohli. Na ministerstvu kultury hlasovali proti návrhu jen tři: Vilém Benda, Borek Štolovský a Ivo. Já jsem v místní organizaci položila předsedovi legitimaci na stůl a odešla. V roce 1952 se narodil Michal. Ivo odešel z ministerstva a pracoval v Literárních novinách. V šedesátých letech, kdy už se to tady začalo postupně uvolňovat, bylo rozhodnuto, že na ambasádách má být obnovena činnost pro rozvíjení mezinárodních kulturních styků. A do Paříže navrhli Ivu. Rozvíjelo se to velmi dobře, ale pak přišel srpen 1968. Vztahy na ambasádě se hodně zhoršily, ale Ivo dostával taky mnoho zpráv, jak to probíhá v Čechách, a stále ještě doufal, že se v Paříži uskuteční velká výstava o Československu. V lednu 1970 však přišla zpráva, že do 14 dnů máme být

Obě sestry – Olga a Staša

v Praze. Bylo to těžké rozhodování, já byla spíš pro emigraci, ale pro Ivu to bylo velmi obtížné. Když jsme se pak rozhodli emigrovat, neměli jsme ani halíř, nábytek v bytě byl úřední, neměli jsme téměř nic. Veškerý náš majetek – ložní prádlo, deky, nějaké oblečení, pár knih a drobností – se vešel do osobního auta, úředního, které jsme pak odevzdali. Pomohli přátelé, kteří nás dočasně ubytovali. Politický azyl jsme dostali bez problémů a Ivo pak začal přednášet a vedl semináře na „Škole orientálních jazyků a civilizace“. A psal do novin a časopisů o událostech v Čechách, o české civilizaci a kultuře. Já jsem hledala zaměstnání velmi těžko, ve fotografickém oboru to nešlo, stala jsem se sekretářkou v jakémsi zdravotním středisku a po večerech jsem dělala fotografické koláže z materiálů, které jsem měla doma. Ale později jsem přece jen uspěla, měla jsem výstavu v Paříži, Bruselu a v několika dalších francouzských městech. Petr a Michal byli samostatní, studovali a přitom si vydělávali promítáním filmů.

Teď za vámi docházím do příjemného bytčku na Vinohradech a jen občas jezdíte do Francie.

Jsem teď víc v Praze, protože jsem stará a mám tady víc pohodlí. A taky tu mám skoro celou rodinu. Ale Paříž mě stále přitahuje, tak tam jezdím dál a těším se, že mohu být v Praze i v Paříži.

Těžko uvěřit,

že už se nesetkáme s touto ženou plnou energie a aktivity, působící dojmem absolutní nezdolnosti. **Ruth Eliášová** zemřela v Izraeli 11. října 2008, jen několik dnů po svých 86. narozeninách. Mnozí z nás četli její vzpomínkovou knihu *Naděje mi pomohla přežít*, v níž popsala i svůj zcela mimořádný válečný osud.

Huppertovi žili v Ostravě, kde se Ruth 6. 10. 1922 narodila. Na podzim 1939, kdy byla řada ostravských židovských mužů deportována do Niska, z obav o otce opustili město a přestěhovali se do Brna. Ruth se sestrou Editou se uchýlily na venkov, kde pracovaly na statku.

Transportu neunikly, v dubnu 1942 byly s ostatními členy rodiny deportovány z Brna do Terezína, a v prosinci 1943 do rodinného tábora Osvětim-Birkenau. Po šesti měsících znovu transport, byla v osmém měsíci těhotenství. V houfu mladých žen se jí podařilo oklamat Mengeleho a přejít na stranu života. V Hamburku už se to nezdařilo. S další ženou stejného osudu je čekal návrat do Osvětimi. Obě i po druhé přežily, ale nikoli jejich novorozené děti.

Z posledního tábora Taucha se v květnu 1945 vrátila do Prahy, kde se provdala za Kurta Eliáše, a v roce 1948 odjeli s Haganou do Izraele. Usadili se v mošavu Bejt Jicchak. Její dům byl po léta místem pohody a lásky, kde ráda přijímala přátele. A neúnavně vysvětlovala veřejnosti a zejména mládeži, co byl holocaust. Vedla je k pochopení tohoto období, aniž by přitom vyvolávala nenávisť.

Ruth prožila těžký, ale úspěšný, užitečný a šťastný život. Loučíme se s ní za všechny, kteří ji měli rádi.

Ruth Eliášová

Petr Erben

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@email.cz

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 45 vyšlo v prosinci 2008.

MK ČR E 10779